

FIGYELŐ

ANNO VIII

A „MARCIA SU ROMA“ hetedik évfordulóját a már megszokott római Apompával: az állami s különösen a fegyveres erők ünnepi demonstrálásával ülte meg a fasizmus, mely ma is változatlanul forradalomnak vallja magát s a keresztény időszámítás mellett a maga forradalmi évjelzését is alkalmazza. A 'nyolcadik esztendő*' kezdetét számtalan közmű befejezése és megindítása jelzi országszerte, — szimbolikus jelentőségűek ezek között az antik Róma újonnan felfedett vagy teljesebbé s szebbé tett emlékei, magában az Urbsban, ahol a csapatok szemléjét a Duce tartotta meg. A fegyveres erők szemléjének is a Passeggiata Archeologica adott jelképes keretet. A Caracalla-termák körötti nagy parkban, kis meghívott közönség jelenlétében lovagolt végig a miniszterelnök a csapatok frontján, hogy utóbb a csapatok vonuljanak el előtte. A hadsereg minden fegyveremének egy-egy kisebb kerete jelképezte lelki és szervezeti egységét a milíciával, melynek a „Marcia su Roma“ voltaképpen ünnepe. Mindaz, amit az idegen itt lát, a legteljesebb elismerésre tart számot. Az olasz hadsereg felszerelés, fegyelem, szám és erő tekintetében kiváló benyomást kelt, s hozzáértők szerint a szüntelen fejlődés útján van. De a milícia nagy tartaléka is igen komoly, „második“ haderő, s tagadhatatlanul jó benyomást kelt, hogy az olasz városok hétköznapjairól eltűnt a korábbi évek camicianera-ja: az egyenruhát ma már csak ünnepi alkalmakkor, kizárólag felsőbb engedelemmel hordhatja a milícia tagja. Utolsónak vonultak fel az Avanguardia, a fasiszta cserkészlet elegáns formációi, melyek határozott militarisztikus formájukkal és szellemükkel lényegileg is különböznek attól a szelídebb cserkésztől, melyet Baden-Powell iniciált. Az egész kép komoly és méltó, ment minden teatralitástól és túlzástól, centruma az a komoly fej, melyet némiképp helytelenül keménynek és ridegnek szoktak ábrázolni. Mussolini nem kemény és nem rideg; van mosolya is s a szemlélőnek az az érzése, hogy egyéniségének alapvonása derűs és emberies. A komolyság szinte szándékos: személyének és népének helyzetéből fakad.

„NEM ígérhetek nektek, Urbs fasisztái, könnyű idöket. Ilyen könnyű idöket a nyolcadik esztendő sem fog néktek elhozni, mert a helyzet súlyos nemcsak számunkra, hanem egész Euröpa, az egész világ számára“, mondta a Duce egy örával késöbb a Palazzo Venezia erkélyéről (a Chigi-palotát nemrégiben hagyta el, hogy ebben a nagyszerű várban foglalja el végleges szálását).

E szavak Olaszország gazdasági helyzetére vonatkoznak. Itt sem halunk sokkal kevesebb panaszt, mint egyebütt. A gazdasági körök leghangosabb bírálata a líra magas stabilizálását illeti. Az élet valóban nagyon megdrágult az utolsó három évben ezen a földön, s ennek okait a hozzáértök éppen a pénzügyi stabilizálás müvében keresik. Erösen érzödnek a magas adök s az Olaszország számára oly vitális jelentöségű tengerentüli kivándorlás korlátozásának hatásai. A népesedési probléma az olasz gazdasági poli-

tikát régebben is erősen foglalkoztatta s nem lehet ma sem gondtalanul elhaladni olyan szám mellett, aminőt éppen a napokban publikált a kormány: több, mint másfélmillió olyan olasz család él, melynek héten felül van gyermeke!

A rezsim — mint a fasiszmus magát nevezi — gazdasági téren is nagy erőfeszítéseket tesz, s az évforduló alkalmával kibocsátott adatai az öt és félmilliárd lírával passzív külkereskedelmi mérlegnek lassú, de fokozatosnak tekintett javulásáról tesznek tanúságot. A kormány úgy látja, hogy a két nagy mezőgazdasági hadjáratot: a „gabonacsatát“ és a „rizscsatát“ megnyerte; a kenyérmagtermő területek kiterjesztése, módszeresebb és intenzívebb gazdálkodás propagandája hovatovább enyhíteni fogják a külkereskedelmi passzívumot, s a mezőgazdasági lakosság várhatóan fokozódó jóléte az ipari fogyasztást is növelni fogja. Mindebből ma még talán kevés a megragadható és a statisztika adatait is bizonyos tartózkodással kell fogadni, de aki Felső- és Közép-Olaszországot nemcsak vasútról látta, az a pezsgő élet, a szorgalmas munka és a tagadhatatlan jólét benyomásait meríti útjából. Fejlődésről számolnak be azok a közlések is, melyek az északolaszországi nagyipar helyzetével foglalkoznak: a munkások létszáma, a munkaórák száma s a munkabérek bizonyos emelkedést mutatnak. A kormány valóban hatalmas méretű közművekkel siet a magángazdaság segítségére. Tízmilliárd lírában véli megállapíthatni a folyamatban lévő és most megkezdett munkák értékét. Országszerte látjuk az útépités serény munkáját, bár e téren még sok a teendő különösen Közép- és Dél-Itáliában. A másodrendű utak feljavításáig még sehhol sem jutottak el. Vasutak s vízművek is épülnek, de főként figyelmet érdemel a nagyobb városok nagy kórház- és lakóházépítkezése, elsősorban a fővárosé.

MÉLTÁN mondhatta nemrégiben Mussolini, hogy azok, akik a fasiszta Olaszországot elhagyták, bizonyos idő múlva pironkodva fogják látni, hogy sem vidékeit, sem városait, sem embereit nem ismerik meg többé. Maga Róma a szemünk láttára alakul át. Centruma mindjobban cityvé vagy gyönyörű parkon átvonuló archeológiai emlék-övvé válik, hogy lakónegyedeit messze kint, a kapukon kívül építse fel, ahol a háború előtt csak a kíváncsi turista barangolt. A Tiberis partjain szép városrészek fejlődnek s a Monte Mario lábánál egy új Róma született. A város körülölelte már a Cittá del Vaticano-t, hirtelen kint termett nagy bérházaival, melyek új köröndöket és avenueket szegélyeznek, a Porta San Giovannin túl, s ami egykor elhagyott és terméketlen campagna volt, a gyönyörű színek és regényes romok festőién melankolikus táját kítűnő betonutak szelik át, s mindenfelé új helységek keletkeznek. A jövő esztendő Róma közüti közlekedésének teljes újjárendezését hozza, — a villamos- és autóbuszforgalom gondos koordinálását. A Vezér szava az elhagyott halászfaluból nagyméretű és még nagyobbra hivatott tengeri fürdőt alkotott: Ostia-Mare, melyet villamosgyorsvasút és egy pártját ritkító huszonöt kilométeres autóstrada közelít a nagyvárosához, vasárnapi „strand“-ja lett Róma boldog népének, mindennapi délutáni és esti szórakozása a módosabbaknak, akik kocsin száguldnak ki szép homokpartjára.

A fegyveres erők szemléjét s a Venezia-téri beszédet a hatalmasan fejlődő Zóna Archeologica új szakaszainak ünnepies megnyitása követte. Aki nem átalja a fáradságot és az annyit bíralt Viktor Emmánuel-emlék nagy terraszáról ez év őszén körülnéz, az csodálatos változásokat tapasztal. A Traján-fórum kibővült a most felfedett „Félkörrel“: a colonna s a középkori Torre déllé Milizie közt ma ott emelkedik a Trajánus-bazár ötemeletes, félköralakú romja, a Colosseum után Rómának egyik leghatalmasabb épület-

emléke, egyben a legépebb is. Csarnokaiba, melyekben egykor bankárok és kereskedők boltjai voltak, már fel lehet kúszni, s megvan a remény, hogy Corrado Riccnek, a tudós szenátornak álmai — a császár fórumok további feltárása — még újabb meglepetéseket hoznak. Az Augustus-fórumot már évekkel ezelőtt megnyitották. Az idén fejeződik be a tarpéi szikla felszabadítása; a Santa Maria in Aracoeli mellől egész utcát tüntetett el a csákány; a gettó tömeglakásainak rúd, bár gyakran festői falaiból lassan kibontakozik a Marcellus-színház is. A Capitolium ismét szabadon fog állni, szabadabban talán, mint az ókorban. A Palazzo Caffarelli^{Ől} — mely alatt, fájdalom, a Juppiter Capitolinus szorgosan keresett templomát nem sikerült, csak alapfalaiban megtalálni — szép, új városi múzeumot, pompás reprezentációs terraszt varázsolt a főváros. Új antik gyűjteménnyel is bővült e napon Róma: a Caeliuson, a Colosseum tőszomszédságában megnyílt az újonnan berendezett Antiquarium. Az Amphitheatrum másik oldalán, a Laterán irányában, a Nero császár „Aranyházának“ elhanyagolt romjait egy nyájas közkertbe foglalta belé a szisztematizáló munka, melyre méltán büszke Róma és a rezsím.

Méltán, mert e munka ízlést, szemetet, lelkesedést, és szinte korlátlan áldozatkészséget kíván. Minden archeológiai ásatás többé-kevésbé szerencsejáték s a sors inkább a véletlennek kedvez, mint a módszeres munkának. A Basilica di Porta Maggiore csodálatosan ép stukkó-remekeit a vak véletlen, — a nápolyi direttissimo-vonal építőmunkái tárták fel. Egy másik véletlen a közelmúltban a Corso Vittorio Emmanuelen egy hatalmas terjedelmű, sok költséget és kárt okozó monumentális teret — ma Argentina-fórumnak hívják — fedett fel, különösebb tanulság és esztétikai gyönyörűség nélkül. S a császár-fórumok példátlanul költséges romboló és kutató munkáját a sors nem kívánja jutalmazni; a szuggesztív, hatalmas falemlékeken kívül a csákány alig bukkan érdemes leletre, — sem szobrok, sem dekoratív részletek, még nemesebb oszlopok is ritkán akadnak. Ugyanígy alapos csalódást jelent a Némi-tó császár-gályája, mely a várt műrecek nélkül terpeszkedik a lecsapolt tó iszapjában. Ostia, Pompéji, valamikor talán Herkulánum egy-egy nagy lelete kárpótolja Itáliát a csalódásokért. Legújabban nagy várakozásokat fűznek a legrégebb római templomnak, az eddig csupán szép ókori-keresztény mozaikjáról híres Santa Pudenziana-nak további feltáráshoz. Már eddig is érdekes leletek jutalmazták az ásató-munkát; megtalálták a Pudens-család magánházának fürdőalapfalait, s a kis barokk-templom középhajója ma egy sajátzerű antik „lövészárók-rendszer“. Most tűnik ki azonban, hogy a 16. század végén folyt restauráló-munkák során a kőművesek egy Laokoon-csoportot találtak a falak közt s — egykorú írásos feljegyzések szerint ott is hagyták. Ha tehát a szerencse kedvez, a Belvedere-i híres csoport párja fog a Pudenziana alól előkerülni.

MINDAZ, ami e téren Rómában történik, több műemlékek gondos kultuszánál, jóval több városrendezésnél és szépítésnél. A fasizmus, mely a „Marcia su Roma“ ünnepét is antik keretbe illeszti belé, egész szimbolikájával, de bizonyos fokig szellemével és politikai tartalmával is a római birodalom világhatalmi emlékeivel kíván összefonódni. Ami ez irányban nyolcadik esztendeje itt folyik, az nem más, mint az olasz nacionalizmusnak a Róma-eszmével való társítása. A Róma-eszme: kétezer év történetének varázsa, romantika és réalpolitika, történeti, faji, erkölcsi és művészi elemeknek csodálatosan kusza összeszövődése: határolhatatlan terület és mérlegelhetetlen súly, — eszme, mély a rombadőlő birodalom kései romantikusait éppúgy lelkesítette, mint Nagy Károlyt és utódait, a középkor összes fejedelmeit, — talán magát Szent Istvánt is — mely hatott minden korok renaiss-

sance-ában s melynek varázsa alá kerül napjaink minden zarándoka. Róma emlékeinek jelképeiben ott hordozza egész múltját. A fasizmus nagy cselekedete, hogy ezeket az emlékeket kiemeli a 'második' s a 'harmadik Róma' lelki és formai izoláltságából. A 'negyedik': a fasiszta Róma bátor kézzel nyúl vissza az elsőre, egész eszme körét és formanyelvét onnan meríti.¹ Mussolini imperializmusa, rezsimjének militarizmusa s népvezető képességei: mind antik eredetűek. Antik a hajthatatlansága, következetessége, nemzeti önzése; antikok méretei, hajlama a monumentalitásra. A fasizmus — melynek lényegén annyit török fejüket Nyugaton — nem politikai doktrína, hanem az eggyé és nagygyá vált olaszság vezetésének és kezelésének módszere. Ilyenként korlátlanul rugalmas is s a legkülönbébb politikai doktrínákkal itatható át, ám állandó iránya a nemzeti öncélúság s az államhatalmi mindenhatóság felé mutat. A fasizmus — mint mondani szokták — mindent átfogó: „totalitáriánus“.

ENNEK az egyetemlegesség felé törő ifjú olasz államnak fővárosában egy másik, univerzális hatalom feje is székel. A Marcia su Roma évenként megújuló ünnepe mindig közel esik egy nagy egyházi ünnepséghez: a Krisztus királysága ünnepéhez, — ebben az évben éppenséggel egy napon ülték meg mind a kettőt.

Viva Cristo Re! — hangzott Róma és Olaszország minden templomában, de leghangosabban és legfélreérthetenedebbül alighanem a Gesü szószékéről, a kiváló Magni páternek ajkáról. Minden egyéni törekvés, társadalmi erő és állami hatalom felett ott öröklik a lelki mindenhatóság: a vallás örök erkölcsi parancsai. A római Egyház nem szűnik meg soha a Qvitas Dei felé mutatni. Ott a legfőbb cél, — nincs öncélúság, csak egy: a kereszténység.

Az univerzális római Egyház és a „totalitáriánus“ fasiszta állam: a földön zarándokló Civitas Dei és az antik-római talajból kisarjadó dvtas terrena a lateráni szerződésben békét kötöttek, hogy nyomban utána ki-ki megállapítsa a maga „elvi álláspontját és fenntartását“ oly kérdésben, mely látszólag doktrinér-j elentőségű, voltaképpen azonban praktikus-politikai természetű. A lateráni békét követő Mussolini-beszédek és pápai allokúciók az Olasz ifjúság egyházas vagy fasisztikus nevelésének kérdését meglepő élességgel vetették fel. A fasiszta állam — szinte teljesen függetlenül a lateráni szerződéstől — helyreállította a vallásoktatást az olasz iskolákban, ahonnan a múlt századvégi liberalizmus száműzte. A fasizmus attitűdje egészen sajátzerű: a katolicizmust olasz nemzeti hagyományként ápolja s nem annyira hitbéli értékeit tiszteli, mint idealisztikus nemzetnevelő erőt lát benne.

„Lényeges alakítóereje van a vallásoktatásnak — mondta október 11-én Balbino Giuliano, a nemzeti nevelésügy új minisztere — s ezért a fasiszta kor-

¹ Mily szerepet játszik a Róma-eszme az ifjúság fasisztikus nevelésében, érdekesen mutatja meg az a kis cserkész-kézikönyv, melyet mostanában bocsátott közre a fasiszta-párt új könyvkiadó-vállalata, a Libreria del Littorio. (Domeneghini e Jovine: „Il manuale del Balilla e dell'Avanguardista.“) A propaganda és tömegnevelés szempontjából igen ügyesen írt és felépített könyvecske első részében Róma és az italianitá nacionalisztikus történeffoglalata adja, — nem történelmet, hanem a nemzeti dicsőség fejezeteit. Második része pedig a fasiszta farkaskölyök- és cserkész-szervezet Szolgálati' és 'gyakorlati' szabályzatát közli. 'Rómá'-ról például ezt tanulja ma sok tízezer kis olasz fiú: „A római császárság óriási épülete elpusztult és minden elveszettnek látszott... De Róma fennmaradt és Örökké fennmarad. Fennmaradt törvényeiben, emlékeiben, jogrendszerében, melyet az összes népek tőle tanultak meg; fennmaradt a nyelvek alakjában, melyek bár átalakulva, megőrizték a latin nyelv összes szabályait.“ (35. 1.)

mányzat szinte első órájától fogva intézményesen meghonosította az elemi oktatásban. Ezzel a tényével a fasiszta kormány azt a célt szolgálta, hogy az olasz népnek az élet szent értékéről és eszményeiről élénkebb képzetet nyújtson. Nyilvánvaló, hogy ily célzattal nem oktatható a vallás valaminő absztrakció gyanánt, hanem konkrét és meghatározott vallás alakjában oktandó... Ugyanígy nyilvánvaló, hogy ez a vallás számunkra csak a katolicizmus lehet, mely lelkiismeretünk és nemzeti hagyományaink legmélyebben gyökerező formáinak megfelel. De a nemzeti kormányzat tisztán látja a vallási kérdés jelentőségét a művelődési életben is... s ezért a most létrejött konkordátum értelmében kiterjeszti a kötelező vallásoktatást a középfokú iskolákra is.“

A katolicizmus ily felhasználása a nemzeti idealizmus ápolása okáért olyan formája a politikával és filozófiával elegyes bizonytalan vallásosságnak, melyért az Egyház érthetően kevésbé lelkesedik. Az Egyháznak latin országokban bőséges tapasztalatai vannak olyan időkből, mikor a liberális állam csupán „megtúrta“ a vallás szabad gyakorlatát, s e tapasztalatok szerint az állami közömbösség e korszakai a társadalom hitéletét éppen bensőségesebbé tették és elmélyítették. Olaszország utolsó nagy liberálisja, az ellenzékként egymagában álló Benedetto Croce a lateráni szerződés ellen tartott szenátusi beszédében utalt rá, hogy az új Olaszországban, mely a vallás szabad gyakorlatát annak idején minden békétől felszabadította, az Egyház tekintélye megsokszorozódott. Maga az olasz irodalom, mely Dantétől Foscolóig gyakorta hangos volt antiklerikális hangtól, megtisztul; még a „pogány“ Carducci is a pápa felé fordult s lantján az Avemariát pengette. Croce a lateráni békétől egyként félti az államot s az Egyházat.

Az Egyház, melynek még nem is régen erős iskolán kívüli ifjúsági szervezetek álltak rendelkezésére a nagy Azione Cattolica, számos más mozgalom és tízezernyi helyi alakulat — nehezen fogja beérni azzal, amit a fasizmus néki a kötelező vallásoktatás alakjában vívmányként nyújt. A katólikus olasz társadalom iskola és templom körül való szervezése olyan hatalmas tömegnevelő eszköz, melyről lemondani súlyos áldozat volna.

A harc azonban nem a lateráni békeokmány körül folyik, hanem a kiegészítő konkordátum körül, mely már nem a két állam egymás közti viszonyát szabályozza, hanem a katolicizmus helyét jelöli ki az olasz államban. Éppen ezért a küzdelem, mely a fasizmus nyolcadik esztendejében békés eszközökkel a legszebbé vált, amije az olaszágnak van: ifjúságáért, nem veszélyeztetheti a lateráni béke világtörténeti művét. Az is könnyen lehetséges, hogy mindkét fél győztesen kerül majd ki a küzdelemből. Az Egyház, mely évezredekben gondolkodik, még mindig, jóval súlyosabb helyzetekben is, megtalálta a fejlődés útját s az iskolai vallásoktatásban olyan — olasz tapasztalat szerint új — területet nyert, melyen jól vetvén, bőségesen arathat.

De aratni fog a fasizmus is. A legnagyobb munka a nemzetnevelés terén folyik, nem annyira az iskolákban (melyek a Gentile-féle terv kibontakozását várják, jobban fizetett tanárookra és erőteljesebb oktatómunkára szorulnak), mint inkább az ifjúsági szervezetekben, melyek ma már az egyetlen utat jelölik a „párttagság“ — a „tessera“ — felé. A ids iskolásfiúkat magukbafoglaló Balilla-szervezetek, a serdülő ifjúságot vasfegyelembé szorító „Avan-guardia“-k, az iparos- és földművesifjúságot a katonai évek előtt és után sportszerűen foglalkoztató Dopolavoro, az egész társadalmat át- meg átszövő milícia, az erős párteretek, s nem utolsó sorban a királyi hadsereg tömegnevelő munkája egy új, fegyelmezettebb, a nemzeti egység s a nemzeti erő öntudatára ébredt olaszágot formálnak. Minden jel arra vall, hogy maga a fasizmus is tisztul, s eltünteti magáról rövidesen az utolsó pártzimptomákat is. A metamorfózist, melyen az olaszág egy évtized alatt átesett, csak akkor ítélni majd meg a világ, mikor a fasisztaköntös utolsó műhelyfercei is lehulltak, s a fasizmus végül is azonosul a — nemzettel.

Abból, amit a fasizmus hét év alatt anyagiak és lelkiek terén alkotott, merészség nélkül lehet megjósolni, hogy napról-napra nemesedő formái és keretei a félszázad óta érő Italia unita-nak végső konzekvenciája lesznek. Az olasz egység csak most született meg, Itália csak az imént vált tényleges nagyhatalommá, s a fasizmus végül is nem fog egyébként bizonyulni, mint a nemzeti egység s a nagyhatalmi erő nyilvánulási formájának.

BALOGH JÓZSEF

LENGYEL JEGYZETEK

KÉTEZER kilométert utazunk, míg ideérünk Vlnába, de eljöttünk, mert a lengyelek után nekünk van legtöbb közünk Báthory István egyetemének 350 éves jubileumához. A magyarokon kívül nincs is itt senki a felvonuló díszes menetben: Zdziechowski Marián meg tudta csinálni, hogy formálisan csak bennünket hívtak meg; a többi európai egyetem csak értesítést kapott az országos ünnepről. „Ez a lengyelek és magyarok házi ünnepe“, mondta kitűnő barátunk és álláspontját elfogadták.

Most orgonaszó mellett belépünk a gótikus templomból dísztelen empire-rá meztelenített nagy katedrálisba s a szorongó tömeg közepett haladunk a fenntartott helyek felé: a templom közepén egy fiatal ember surran a hármaskör delegáció mögé, a csehek követe...

ÁTUTAZÁSUNKAT jelentették-e Prágába? Vagy diplomáciájuk elve, hogy mindenütt jelen legyenek, vagy mert természetükben van, hogy hívás nélkül is elmennek mindenhová? Mindenesetre a cseh szemfülességet képviselte itt ez a prágai vegyészstanár. Előttünk lép fel a pódiumra, beszél a közös nagy felszabadulásról, a szlávok közös ideáljairól.

De a magyar delegációnak nagyobb a sikere Báthory István ünnepén... A szegedi kolléga felöltötte díszmagyarját s ezzel hirtelen népszerűvé tette a magyarokat Vlnában. Az utcai felvonulásban mindenki csak őt nézi, szegfűvel dobálják s délceg alakja láttára összesűnnek az emberek, felragyognak az arcok és hangzik a kiáltás: éljenek Lengyelország barátai! Tetszik, mikor előadja, hogy Báthory István Vlnában írta alá a kolozsvári jezsuita főiskola alapítólevelét is, melynek jogutóda lett a később otthonából elűzött Ferenc József-egyetem, s tetszik, mikor megmagyarázom, hogy a budapesti egyetem, akár a vilnai, az ellenreformáció hatalmas alkotó mozgalmának terméke.

AZ ÖTVEN lengyelnyelvű szónoklat alatt van időnk körülnézni és gyönyörködni a festői látványban. Vörös mennyezet alatt hermelines vörös talárban ül a spanyolos arcú teológusrektor, a mellette álló fekete ruhás alabárdossal együtt olyan mint egy Velasquez-kép. Köröskörül a rektorok és dékánok hermelines palástban, a professzorok színes tógában, köztük egy nő is, a néprajz tanára, mert itt a nők nemcsak minden fakultásra beiratkozhatnak, hanem még tanszéket is kaphatnak. Eljött a köztársasági elnök is, az első sorban ül Zeligorski tábornok, ki Vlnát a litvánoktól elfoglalta. Egyszerű kis szerény katonamester, ki nélkül most aligha volna itt ünnepély...

A (Észdoktorok nevei között halljuk Joseph Bédier-t, a magyar Szádeczky Lajost, Nicolae Iorgát, aki tavaly egész Lengyelországot bejárta conférence-aival. Képzem, mekkorákat mondott a történettudománynak ez az európai nevű, gögös és zavaros fejű dilettánsa!... De jó volna, ha

mi is csinálnánk valami hasonlót, mert ez a conférence-sortúzmán már a békebeli kultúrharc stratégiájához tartozik. És nekünk Lengyelországban igazán könnyebb helyzetünk van, mint bármely más nemzetnek, mert a hivatalos politikáról nem szólva, itt minden szív kinyílik, ha a magyarokról van szó...

A VILNAI magyarbarát egyesület is vendégül látta a magyarokat, az egyetemi ünneptől függetlenül. A nagytekintélyű történettudós: Zdziechowski Marián, e társaság lelke és a magyar barátság apostola; ő már 1921-ben fel merete emelni szavát mellettünk, szónoklatokban, cikkekben, röpiratokban. S ma már egész gárdát gyűjtött maga mellé, kik magyarbarát politikai irányt és kultúrpolitikát követelnek Lengyelországban és a közös lengyel-magyar határ mellett agitálnak. Érkezésünket szép üdvözlő cikkel jelezte gróf Broel-Plater a konzervatív *Slowo*-ban, ahol nyíltan szembeszáll a „különös nevű” Csehszlovákiával és Lengyelország életfeltételül állapítja meg a magyar szomszédságot.

Első nap a gróf vendégei vagyunk. A háború alatt megdézsmált gyönyörű könyvtárának romjaiból látunk érdekes maradványokat: asztalán Bél Máttyás Notitia-ja, egy 1790-i ritka nyomtatvány a pozsonyi koronázásról, benne szebbnél-szebb régi magyar metszetek. Jól ismeri a magyar történelmet, a magyar arisztokrácia családi kapcsolatait. Vendégei mind lengyel földbirtokosokból átvedlett bankigazgatók, kiknek földjeit a litván kormány vette el, akár csak a magyarokét az oláh kormányok. Mind orosz alattvaló volt és dicséretükre mondhatjuk, nem ócsárolják, sőt sajnálják az oroszokat, régi, sokszorborzasztóan kíméletlen uraikat. „Je suis toujours pour les tombés..” mondja Zdziechowski, s én elmondom tőztombban, hogy a világot nem a praktikus emberek, hanem az ilyen idealisták vezetik: a józan politikusok csak bizonyos késedelemmel valósítják meg az úttörő idealisták törekvéseit.

ZDZIECHOWSKI vacsoráján a magyar és a lengyel himnusz hangjai mellett éltejük Magyar- és Lengyelország államfőit. A lengyel professzorok: Parzewski, Bossowski beszélnek a lengyel-magyar történelmi kapcsolatokról, lelkesen hangsúlyozzák, mily szükséges volna, ha több szorgalommal és érdeklődéssel dolgoznánk a kulturális kapcsolatok elmélyítésén és eszembe jut, hogy míg Varsóban és Krakkóban ma már az egyetemen tanítják a magyar nyelvet és történelmet, a budapesti egyetemnek még lengyel lektora sincsen... (Van hollandi, török, görög, stb.) És vajjon nem lehetne egy-két ösztöndíjast errefelé is dirigálni? És bár Divéky Adorjánt mindenütt magasztalják és nélkülözhetetlennek tartják itten, egymaga mégsem reprezentálhatja magyar részről a lengyel kultúra iránti érdeklődést. A vilnai egyetem története mutatja, hogy kulturális rayonunk Lengyelország felé van olyan mértékű, hogy egy kicsit több érdeklődéssel forduljunk egy olyan nemzet felé, melyben a jóindulat már eleve megvan irántunk. A csehek jól látják Lengyelország nagy politikai és kulturális jövőjét, mert kitűnő propagandaszervezetük teljes erővel ráfeküdt a lengyelekre, annak dacára, hogy ugyanakkor a rutén Felföldön, sőt a lengyelországi ukránoklakta területen a lengyelelles ukrán politikát támogatják.

AZ ASZTALNÁL a társalgás persze politikáról és gazdasági kérdésekről folyik: hallom, a föld nem hoz semmit, a gabonát nem tudják értékesíteni, az adók kibírhatatlanok, a mezei munkásbiztosításra különösen panaszkodnak. Ez utóbbit leszámítva, otthoni témák. De az már nem ébreszt hazai hangulatot bennem, mikor egyik előkelő és művelt szomszédom elmondja, hogy egy hipnotikus médium megjósolta neki előre a varsói bolsevik támadást és Lengyelország győzelmét s hogy azóta szorongva várja

a jóslat többi részének beteljesedését: a porosz-lengyel háborút, melyből Lengyelország kerül majd ki győzelmesen és Magyarországon a Habsburg-ház restaurálását, mely visszahozza elveszett területeinket. Mindezt már talán szabad a szláv misztika terhére írom.

EZT A MISZTIKÁT, — de persze mélyebbet és megkapóbbat, — éreztem Zdziechowski beszédében is. Az európai híriú történész, kinek döntő szerepe van a vilnai fogadtatás melegségében, Báthory István kérésztény hősi alakjával szembeállította Rettenetes Ivánét, „ki cári minőségében Isten szószólójává, Isten választottjává proklamálta magát és vad szeszélyeit Isten törvénye helyébe tette. A teremtmény a Teremtő helyébe ült! E perverzítás a Pokol borzongását érezteti velünk...” És bevallotta aztán, hogy Magyarországot akkor szerette meg, mikor a bolsevizmust leráztuk magunkról; azóta állandóan küzd hazájában a magyar barátság eszméjéért, mert hiszen közös az ellenség: a Pokol nálunk is, náluk is be akart ülni Isten örökébe...

ÉRKEZÉSÜNK napján van a nagy lengyel liberális historikus, Lelewl hazahozott hamvainak temetése is. Egyik lengyel professzor felolvias egy levelet, melyben a magyar nemzet iránt érezt háláját és bámulatát fejezi ki a lengyelek Micheletje. Így kapcsolódik be az egész vilnai ünnepség a magyar-lengyel barátkozás hangulatába.

VILNÁT ma a lengyelek fontos pontnak tartják: a poroszok és litvánok közé beékelt lengyelség bástyájának tekintik. De minden időben innen indultak ki a lengyel szellemi és szabadságmozgalmak, talán mert itt volt mindenkor a népek ütközőpontja. Pilsudski is idevaló, de Mickiewicz is itt volt elzárva. Az orosz hódoltság lelki sivársága is ezen a városon látszik meg a legjobban. Az utcák mindenütt púposhátú macskakővel vannak borítva, mint az orosz városokban, a gyalogjárás igen kellemetlen. Sok templomán, sőt a magánházakon érzik a hivatalos orosz barokk- és empire-stílus, kivéve a remek, vöröstéglából épített erődítéies gótikus Anna-templomot, melyért egymagáért érdemes ide zárandokolni. Különben a várost műtörténeti szempontból egy a háború alatt ide vetődött német műtörténész fedezte fel.

MEGLÁTOGATJUK a gettót is, s a renaissance-korból itt maradt zsinagógát (Vilna lakosságának negyven százaléka zsidó és 0*5 százalék a litván; a litvánok bizonyos történelmi jogokra és a környéken lakó népszigetekre hivatkoznak Vilna reklamálásánál). Az előimádkozó büszkén mutatja a régi tóraszekrényt s mikor mesélem, Kolozsvárt és Váradon hogyan tépték széjjel és égették el a szent könyveket az oláh diákok, fölényesen int: „Ezt az oroszok is megtették az ellenforradalomban. De a mi könyveinket soha senki sem fogja megsemmisíteni...” Egy ifjú legény meg, mikor borraivalót nyújtok neki kalauzolásáért, először büszkén szegi fel a fejét, majd — odatartja a markát. Izrael nagy belső ellenmondását, az ideál és a Mammon örök harcát vélem látni e nyurga legény ideges gesztusában.

MOST RESTAURÁLJÁK a múlt dicsőségét is: Varsóban a királyi kastélyt, Krakkóban a Wawelt, a királyi várat. Az elsőből az oroszok hordták el az egész berendezést, még a parkettát is, a másikkól az osztrákok a bútorokat és a márványlépcsőket. A bolsevikiektől visszakaptak 126 flandriai gobelint a 600 elrabolt közül, a parkettákat most újra berakják és a kaszár-

nyának használt épület meszelt falai alól nagy kinnal kaparják elő Jan Dürer, a nagy Dürer testvérének freskóit. Magánosok és gyárak roppant értékű ajándékokkal járulnak hozzá a berendezéshez s ma már újra van mit mutogatni a lengyel múlt nagyszerű múzeumaiban.

VARSOBAN meglátogatjuk a Fukiert, a Fuggerek viMghírű pincéjét: magyarok, kik idevetődnek, el ne kerüljék! . . . A világ legrégebb és legelső bormúzeumában vagyunk, ahol csaknem kizárólag magyar borokat őriznek. Tiszteletünkre kinyitják a nehéz lakattal lezárt szentélyt is, ahol még 1606-i tokajit is őriznek a sűrű penészfüggönyök alatt. 1734-ivel kínálnak az ősrégi pincében^ melynek egyes részei hajdan börtönül szolgáltak és idézik a közismert mondást: Nullum vinum nisi hungaricum, Hungáriáé natum, Poloniae educatüm... A vendégkönyvekben lelkes angol, lengyel, francia sorok magasztalják a tokaji borokat. Lengyelországban nincs szükség a magyar bor propagandájára: itt mindenki előtt nagy becsben van; de igenis szükség van előnyös szerződésekre, melyek a magyar bor árát hozzáférhetővé teszi és hatósági ellenőrzésre, hogy a magyar bor kvalitásának hírnevét megóvjuk a tömeges hamisítástól. A drága ár miatt az ifjabb generáció már leszokott a magyar boritalról, mint ahogy nem beszél már idegen nyelveket se, az idősebbek egyhangú véleménye szerint: házi kisasszonyok híján.

VILNÁBAN mutogatják a Szent Ráfael-templomot, ahová azok az asszonyok jártak imádkozni az orosz világban, kiknek valamilyen hozzátartozója szibériai rabságban sínylett. Nem tetszett ez az orosz kormányzónak és kozákokkal kergette széjjel az imádkozó asszonyokat, de azok makacsul és újra megjelentek. Végre is a hatóságoknak engedniökkellett a náluknál is nagyobb erőnek, a vallásos érzésnek.

A czenstochowai Mária-kép előtt zokogó asszonyok, s az utcai zendülőként hajszolt imádkozó vilnai anyák egy és ugyanazon buzgó katolikus lélek hordozói. S ha szabad lengyelesen kifejeznem magam, azt mondanám, hogy Lengyelország elpusztult, mert sok volt a bűne; de helyreállt, mert tudott imádkozni.

Dambrowszky apát, a pécsi egyetem képviselője, egyik beszédében felidézte a lengyel krónika elbeszélését, melyben Sylvester pápa, a magyar korona adományozója, isteni sugallatra örök békét és testvéri barátságot parancsolt a lengyel és a magyar nemzetre. Miért nem sietnek eleget tenni mindkét részről a legfelsőbb parancsnak?

ECKHARDT SÁNDOR

PÉNZÜGYI VILÁGKRÍZIS

NAPOKBAN Sir Josiah Stamp, a híres angol közgazdász az edinburghi Filozófiai Társaságban tartott székfoglalója alkalmával rámutatott a pénz problémájának nagy fontosságára: „Nem túlzás, ha megállapítjuk, hogy a pénz problémájának megoldásától függ — úgymond — az eljövendő generációk sorsa, az emberiség jóléte és a civilizáció jövője.“ Sir Josiah beszéde egyik pregnáns és egyetemes szempontú megnyilatkozása volt annak a törekvésnek, amely a pénzrendszerek és a tőkemozgalmak nemzetközi megszervezését célozza, hogy ezáltal megszüntethetjük legyenek az emberiség fejlődését mindjobban akadályozó gazdasági krízisek. A háború okozta gazdasági káoszból az európai államokat a valuta stabilizálása vezette ki. Azonban azt látjuk, hogy a nagy áldozatokkal megvalósított stabilizáció

egymagában nem biztosítja sem a nemzetgazdaságok nyugodt fejlődését, sém a nemzetközi tőke- és hitelmozgalmak zavartalan lebonyolítását. A mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem újabb és újabb akadályokba ütközik; ezek az akadályok már nem a nagyobb erőfelfejtésre készítő, energiatöbbszöröző ellenállások, hanem az egyes nemzetekre nézve szinte áttörhetetlen kínai falak, melyek a fejlődés útját állják. A folyvást ismétlődő gazdasági krízisek már nemcsak a termelés irányát zavarják meg és nemcsak egyes országokban idéznek elő gazdasági depressziót, hanem egész kontinenseket fenyegetnek. Az európai krízisek legnagyobb részének magyarázatát mindeztideig a világháború és a békeszerződések gazdasági következményeiben találtuk meg. A jelenlegi pénzügyi krízis okait azonban már nem fedezhetjük fel európai tényezőkben, mert ez a válság szinte kizárólag az amerikai tőkéken írfolyt „spekulációorgiára“ vezethető vissza, ahogy Snowden angol kincstári kancellár az amerikai állapotokat találóan jellemezte.

Az amerikai prosperitás a legújabb kor gazdasági történelmének legérdekesebb fejezetéhez tartozik. A világ minden részéből tudósokból és szakértőkből álló számtalan bizottság tanulmányozta az Egyesült-Államok közgazdaságát és már egész könyvtarra rúg az amerikai kérdéssel foglalkozó jelentések, írások és tudományos munkák száma. Ezekből a könyvekből valósággal megszületett az „amerikanizmus“, mint egy önálló politikai és gazdasági rendszer, amelyet szembeállíthatunk a fasizmussal és a bolsevizmussal. Az amerikanizmus legnagyobb erejét abban látják, hogy non egyes politikai és közgazdaságtani iskolák terméke, nem egy emberalkotta gazdaságpolitikai teória, hanem a történelmi és gazdasági fejlődés során természetesen kialakult rendszer, amely képes a Täte és a Munka problémáinak harmonikus megoldására, az emberiség jólétének, békés jövőjének biztosítására. Nem akarunk e helyen részletesen foglalkozni az amerikanizmus elméletével és gyakorlati mibenlétével, hanem csak annak a kérdésnek felvetésére szorítunk, vajjon vindikálhat-e magának az amerikanizmus ilyen képességeket, várhatunk-e ilyen eredményeket tőle, bízhatunk-e feltétlenül Amerikában ezután a pénzügyi világháború után, amelyet felidézett?

Bátran állíthatjuk, hogy a világtörténelemben nem találunk még egy ilyen gigantikus arányú világspekulációt, mint amilyen a legutóbbi két évben Newyorkban lefolyt. Nemcsak Amerika, hanem az egész világ a Fokvárostól Alaskáig, a newyorki gépirókiasszonytól a budapesti bankigazgatóig, Tokiótól Buenos-Ayresig, mindenki részt vett ebben a veszedelmes játékban, akinek valamelyes tőkéje volt. Az amerikai termelési statisztikák alapos vizsgálata kétségtelenül azt bizonyította, hogy az Egyesült-Államok ipara hatalmas fejlődésen megy keresztül és a vállalatok nagy jövedelmei indokoltá is tettek bizonyos részvényemelkedést. Az amerikai statisztikusok és közgazdászok közül azonban nem egy mutatta ki ezen adatok alapján, hogy az amerikai gazdasági élet végtelen fejlődési lehetőségek előtt áll. Az amerikai nép, az ő naív lelkületében, melyből úgy látszik hiányzik az éles kritika és a tárgyilagos judicium, vak bizalommal volt saját ereje és az amerikai prosperitás megingathatatlan jövője iránt. Az amerikai tőzsdéken folyó spekuláció mind szélesebb arányokat Öltött: a Standard Statistics Company adatai szerint 1927 elejétől 1929 szeptemberéig az iparvállalatok részvényeinek átlagárfolyama 100-ról 246%-ra emelkedett. A tőzsde finanszírozásában mind nagyobb tételekben vett részt a magán-, bel- és külföldi tőke és ennek következtében a Federal Reserve Bankok kijelölték kezükből a tőkepiac ellenőrzését. Hiába emelték a kamatlábat 4%-ról fokozatosan 6%-ra, a tőzsde finanszírozását eszközöző tőzsdébizományosok kölcsönének összege ennek ellenére az 1927 januári 3*2 milliárd dollárról 1929 szeptemberében 67 milliárd fölé emelkedett. Ez a spekuláció szinte kizárólag a vál-

latatok fejlődési lehetőségét vette számításba és a jövedelmezőséget figyelmen kívül hagyta. Miután a folytonos áremelkedésben az árfolyamnyereség volt a fontos, minden kamatot megfizettek a lombardhitelek fejében és ennek következtében szökhetett fel a napipénz kamata 20% fölé is, ami Newyorkban valóban ismeretlen fogalom. A magas napipénzkamat, még azokat az európai tőkéket is Amerikába vonzotta, amelyek nem lettek volna hajlandók a spekulációkban résztvenni. Ezek a magas kamatok sokszor okot adtak arra, hogy a newyorki hosszt összehasonlítsák az infláció alatt Magyarországon és Közép-Európában bekövetkezett tőkekonjunktúrákkal, azonban ilyen összehasonlítást nem lehet megejteni, mert Európában akkor mindent a valuta értékének csökkenése okozott, ezzel szemben Amerikában sem a dollár értéke, sem vásárlóereje nem csökkent.

Amint az alábbi táblázat, mély a National City Bank statisztikájára támaszkodik, mutatja, nemcsak a forgalomban lévő részvényekben folyt a spekuláció, hanem az új kibocsátásokra is rányomta bélyegét:

Új tőkekibocsátások ezer dollárokban:

<i>Az év első 8 hónapja</i>	<i>Belföldi ipari kötvények</i>	<i>Belföldi részvények</i>	<i>Belföldi közületi kötvények</i>	<i>Külföldi kibocsátások</i>	<i>Teljes összeg</i>
1925....	1,663.782	694.853	1,054.774	652.309	4,065.218
1926....	1,870.125	827.073	987.604	704.357	4,389.159
1927....	2,133.750	927.155	1,094.086	902.157	5,057.148
1928....	1,508.968	1,363.250	941.868	988.359	4,802.445
1929....	1,526.286	4,143.608	818.577	620.472	7,108.943

(Fenti összegekben a konverziók nem foglaltatnak.)

Azt látjuk tehát, hogy a kötvénykibocsátások visszafejlődtek, a részvénytranzakciók pedig sohasem látott mértéket értek el. A külföldi emissziók lényegesen csökkentek, tehát nemcsak az amerikai tőkének Európa felé áramlása szűnt meg, hanem ellenkező irányban, szóval a „szegény Európából” Amerikába indult meg egy olymértű tőkeáramlás, hogy még a Bank of England is kénytelen volt 6%-ra, a békeidők legmagasabb nivójára emelni a kamatlábat; ennek a folyamatnak nyomán előálló pénzszűke már az egész európai gazdasági életet veszéllyel fenyegette.

Napjainkban most sokat hallunk a nemzeti bankok, különösen az európai és amerikai jegykibocsátó intézetek, tehát a hitelélet legfelsőbb (beinek együttműködéséről és a nemzetközi tőkemozgalmak célszerű irányításáról. A számtalan nyilatkozat, megbeszélés és konferencia után mindenki joggal várhatta, hogy az amerikai gazdasági élet vezetői és az amerikai kormány még idejében gátat fog vetni az egész világra kiható veszedelmes tőzdespekulációnak. Midőn októberben az első nagyobb áresés bekövetkezett, úgy is látszott, hogy a newyorki nagy bankok sikeresen keresztül tudják vinni a tőzsde stabilizálását és evvel utat nyitnak egy nyugodtabb fejlődési folyamatnak. Azonban már késő volt, nem sikerült az árfolyamnívó-stabilizálás és egy olyan összeomlás következett be, amelyet még Amerikának krízisekben egyébként gazdag történelme sem ismert. A szenvedett kár nagysága teljes összegében felbecsülhetetlen a Financial & Commercial Chronicle szerint, az árfolyamveszteségek meghaladják a négy milliárd dollárt, tehát több mint 22 milliárd pengőt, ami egyenlő az egész amerikai nemzet egy évi tiszta jövedelmének mintegy a felével és egy évi amerikai árukivitel teljes összegével. A világháború kitérősekor, 1914-ben volt ehhez hasonló nagy

összeomlás, azonban azt teljesen kívülálló faktorok okozták, viszont a mostani krízist olyan körülmények idézték fel, amelyek az amerikaiak hatalmi szféráján belül estek. És talán ez a legfontosabb oldala az egész krízisnek: Fel lehet-e vetni a felelősség kérdését?

„Úgy látszik, hogy valóban a „felelősség“ és az „ellenőrzés“ intézményesítésének a hiánya az amerikanizmus legnagyobb hibája. Az egész amerikai közvélemény forrong, a legsúlyosabb vádak a Federal Reserve System ellen hangzanak el és máris követelik az amerikai nemzeti bankrendszer törvényes megváltoztatását, erélyes kormányintézkedéseket az összes pénz¹ intézetek, sőt a tőzsdebizományosok és a tőzsde állami felügyeletét is. Nem lehet megjósolni, hogy a követelményekből mi fog megvalósulni és milyen lesz ezeknek gyakorlati eredménye, azonban tény az, hogy ez a mostani összeomlás nagy csalódást okozott az egész világon és gyengítette az „amerikanizmus“ tekintélyét.

Európa szempontjából azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy amennyire csak lehetséges, függetleníteni kell Európát Amerikától. Európában van még mindig annyi tőke, ha nem áramlik ki az idegen kontinensre, hogy az európai gazdasági életnek finanszírozását legalább 2—3 évre biztosítani lehet, amíg az ilyen periódusok lezajlanak, amelyek alatt Amerika szinte teljesen kikapcsolódik a világ gazdaság finanszírozásából.

Rövid időn belül nem igen várható az amerikai tőkepiac javulása, de az összeomlás likvidálása után, ami néhány hónapig biztosan el fog tartani, valószínű, hogy kiegyensúlyozottabb állapot következik be és „megnyílik az út a konzervatívabb tranzakciók lebonyolítása előtt“, amint legutóbbi nyilatkozatában a híres newyorki egyetemi professzor, Hastings Lyon, mondotta.

Az Amerikából visszaáramló európai tőkék jótékony hatását a rövidlejáratú hitelek feltételei enyhülésénél máris tapasztalhatjuk, míg az amerikai kötvénypiac felélénkülésével újabb európai kibocsátásokra is sor kerülhet, ami Magyarország szempontjából elsőrangú fontossággal bír, de egész Európára nézve is jelentős, mert a Young-terv akkor válhat eredményessé, ha Németország fedezheti tőkeszükségeit külföldön és a jóvátételt kötvényeket el lehet helyezni az amerikai piacon.

A legutóbbi időkben lezajlott nagy pénzügyi megrázkódtatások ismét élesen rávilágítottak a jelenlegi pénzrendszerek gyenge oldalaira és egyben közvetlenül éreztették az egész világ gazdasági összefüggésének következményeit. Ennek az összefüggésnek igen nagy előnyei és hátrányai vannak. A káros következményeket csak úgy lehet elhárítani és az előnyöket csak úgy lehet biztosítani, ha egyrészt a nemzeti bankrendszerek elég hatalmat és befolyást biztosító módon szerveztetnek meg, hogy az egészségtelen kilengéseket és az egyes nemzetgazdaságokra káros aranyáramlások súlyos következményeit elháríthassák, a másik oldalon pedig, ha létesül egy olyan nemzetközi intézmény, amely a pénzrendszerek nemzetközi megszervezésével, értékálló valuta fenntartásáról gondoskodni tud és tervszerűen és célravezetően irányítja a nemzetközi tőke mozgalmakat. A Young-terv által kontemplált Bank for International Settlements talán alkalmas lesz arra, hogy nemzeti bankok eredményes közreműködése mellett ezt a hivatást teljesítse és ezzel az emberiség jólétét, zavartalan fejlődését és a civilizáció jövőjét biztosítsa.

A SZENT GYÖRGY-TÉR ÉPÍTÉSZETI JELENTŐSÉGE

EURÓPÁNAK a környező falvaikkal összeolvadt nagyvárosai a múlt században mindenütt felduzzadtak, és egy átfőmálódó kultúra káoszát teremtették meg. Ez a forrongó, zűrzavaros tömeg tolongásában feldöntötte az útjába eső emlékeket és minél nagyobb zökkenővel történt az átalakulás, annál nagyobb volt utána a pusztulás.

Budapestnek ily hasonló, felpuffadásszerű növekedése is bőven termelte magában a romlandó, silány termékeket. Ezek pusztították el a régi város megmaradt régi szépségeinek nagy részét. A vad áramlásból alig menekült valami. Ettől a vízőzöntől a kiemelkedő Vár még legjobban meg volt védve. Kivételes helyzetének védőfalain átsaptak ugyan itt-ott a hullámok, de olyan pusztítást, mint amilyen lent volt a városban, mégsem okoztak.

Ma, mikor kibontakozás előtt áll az új élet követelményeinek Budapestje, fel kell újra ismernünk a Vár szerepét. Az új élet kétségtelenül meg fogja osztani a várost, részekre tagolja, organizálja, rendezi. A kereskedőnegyedek el fogja választani a lakónegyedektől, a gyárvárostól, a sport-, gyógy- és kertvárosoktól. Kíméletlenül ki fog pusztítani mindent, ami nem odavalód.

A Vár szerepe a jövő városában már világosan kezd kibontakozni. Az új városnak kirakata lesz — fogadószobája — a múlt emlékeinek reprezentáns szabad múzeuma.

A jövő nagy érdekei előtt előbb-utóbb el kell pusztulnia a város többi részében minden tradicionális emléképületnek, de itt, az egyetlen helyen, ahol a városkép némileg megmaradt, kell megmenteni a múlt emlékeit és a mentés energiáit ide kell koncentrálni.

Nem elég megőrizni a Várat a mai állapotában, hanem le kell tisztítani a városköfeszkedés alatt idefröccsent piszkot és úgy kell renoválni, mint egy műkincset. Új keretet kell adni neki, mert a mai nem méltó hozzá. A csudálatos szerencsével megmaradt ékszerek züllött ékszerdobozai, aminek a kifejezés, de nem a tartalom túlzásával nevezhetjük a teret, a gőzsiklónak rozsdás zárjával nyílik. Az alagút nemes nyílásarchitektúrája mellett, a sikló „indóháza“ mint egy vidéki, kopott gőzmalom bádognéményéből köpködi a füstöt. Félelmesen rozoga dobozai felérve a ragyogó Várba, kalitkaszzerű bódében bújnak meg. Ez a kalitkabodé talán egyik legotrombább bűn, amit a Várral szemben elkövettek.

Modern, elektromos felvonó, föld alá helyezett állomásának fel- és lejáró lépcsői, egy lapos, kiugró terrasznak kellene, hogy vezessenek, mely a Szent György-tér folytatásaként terülne el. Meglepetésszerűen tárulna fel itt az a kilátás, amit ma csak zeg-zugokból lehet élvezni. Korlátarchitektúrával nem zavart, nagyvonalú terrasznak kellene itt lenni, ami a Szent György-térrel összekapcsolva elég tekintélyes méretet érne el. A nagy, nyílt tarasz szépségét a firenzei Michdangelo-tér lenyűgöző hatása bizonyítja. A Szent György-tér belső részének rendbehozására, ugyancsak Firenze nyújt példát. A Piazza della Signoria is „L“ alakú, éppúgy mint a Szent György-tér, ami egyike a legrosszabb térformáknak, de a kellemetlen alapforma megszüntetésére szolgálnak a Piazza Signorián az egyenes vonalban elhelyezett szobrok. I. Cosimo lovasszobra, a Neptun-kút, a Dávid másolata úgy sorakoznak, hogy a teret két négyszögre különítik. Az elkülönítés valóságban nincs meg, hatásában azért mégis teljes, mert a figyelmet ezek a művek magukra vonják, illetőleg a köztük húzódozó láthatatlan vonalra. A Palazzo Vecchio nyugalmas faltömbje még fokozza a szobrok érvényesülését.

A Szent György-tér „L” alakjának kellemetlen hatását súlyosbítja talajának ferdesége is. Ez a ferdeség még hozzá a királyi palota felé lejt. A gőzsikló rozoga bódéjából kilépőt nem a nagyszerű kilátás nyugtázza, hanem a gödörbe került királyi palota méltatlan meghúzódása. Vájjon mi az, ami a királyi vár bejáratát Uyen megalázásra kényszeríti? A választ a szemben terpeszkedő, komor honvédelmi minisztérium elülsővé torzított hátsó homlokzatának Jánus-arca fogadja, fenn a dombtetőn. A kellemetlen meglepetések miatt a miniszterelnökség bübajos épülete elsikkad, eltűnik. És mégis ebből a térből kell a nagyjövőjű, nagyreménységű Vár előcsarnokát kiképeznünk.

A Vár, belső utcáiban ma még nem kell rendezni, sőt még akkor sem kellene, ha, lehetséges volna. Az új épületeket úgyis el fogja söpöri a Várnak előbb-utóbb kibontakozó igazi hivatása. A régi kis, öreg házikók, igaz, renoválva, de állni fognak, amikor már egy józan kor lerázta az otromba 4—5—6—7 emeleteket, összes gipszragasztásaikkal együtt. Ebben a szebb jövőben a Szent György-tér azonban az ébredés, a feleszmélés szerepe. Ez a tér kell, hogy rámutasson a Vár eljövendő világos, tiszta jellegére. Ma nem egyéb, mint a ferde talajon összedobált palota, középület, istálló, kerítés és bódék együtt, köztük se teret, se Szent Györgyöt nem találunk. Ez a hely így nem lehet előcsarnoka az idegeneket váró, reprezentálásra hivatott városrésznek. Itt méltó teret kell csinálni, minél előbb.

A ferde talajon és az „L” alakú formán kell először is segíteni, annál is inkább, mert a kettő egy csapásra megoldható volna. A térnek beugró részét a honvédelmi minisztériumi épület magasságában feltöltve, lépcsőzetesen kell befejezni, a miniszterelnökség épületének vonalában. A királyi palota előtt hosszan elnyúló részt vízszintesen levágva, elérhető lenne* hogy ez az elválasztó lépcső a miniszterelnökségi palota előtt is elvonuljon. Ebbe a hosszú lépcsővonalba bevágódna a két feljáró kocsitű, ami a honvédelmi minisztérium két oldalán lévő utcába vezetne. A két tér elválasztását egy szobor még jobban hangsúlyozhatná, ami a honvédelmi minisztérium előtti emelvényyszerű tér szélére kerülne, a királyi palotával szembe, a miniszterelnökségi palota homlokvonalának meghosszabbításába.

Ezzel az átalakítással a Szent György-tér egységes hatást kapna. A miniszterelnökségi palota felszabadulna méltatlan sorsából, hosszanfutó lépcsők sorával kiemelve; a királyi palota kiszabadulna a gödörből, a honvédelmi minisztérium épülete pedig szerényen hátrahúzódna, helyet adva egy zavartalan térnek, ahonnan mint emelvényről nézhetné olykor az ünneplő tömeg a felvonulásokat. Ha a tér szélére a lépcsők fölé állított szobor történetesen Szent György szobra volna, akkor szimbolizálná a Vár megmentő erejét, mert a Vár volt és van hivatva a törtető idők sárkányhatalmát megölni. A sikló bódéjának eltakarításával káprázatos kilátással nyílna meg a tér a Duna felé. Ezdött a terras elött pedig — ahová az elektromos felvonó lépcsőin bukkannának fel a meglepődött idegenek — ott terülne a jövő városa, a dolgozó város, melynek mi son áll útjában: osztódik, kiválasztódik a maga részeire, saját törvényei szerint, önzően, kíméletlenül. Ez az elosztódási a haladás, az egészséges fejlődés szimptomája, el kell venni előle, ami útjában van. Nem szabad a város gyomrában tabáni viskókat tartani. Tabán a városé, adja el azoknak, akik munkahelyükhöz közel kertvárosban akarnak élni és építeni. És ebből a vagyomból bőven megadhatja a Várnak méltó keretét, hogy az hivatását teljesíteni tudja. Ez a büszke, egyedülálló Vár többet fog hozni a városnak, mint a tabáni telkek spekulatív elraktározása. A városbatalomnak elő kell segíteni a város osztódását, mert ez jelenti az egészséges jövőt.

A tisztán kiválasztódott kereskedő-, ipars-, lakó-, gyár- és kertvárosok

rendjéből egészen rendkívüli, szerencsés helyzettel fog kiemelkedni a Vár, a reprezentálás magasságába. Akik tudják, hogy manapság a „Gruppo urbanistico“ Rómában a belső emlékek városának szeparálásáért milyen áldozatokat követel, azok értékelhetik csak a mi Várunk különleges helyzetét. A belső Rómából mérhetetlen áldozatokkal kell ma kioperálni a kereskedelmet, a hoteleket és mindent, ami a gyilkos forgalmat szüli. Ki kell hasítani a belenőtt, felburjánzott elősdt, mielőtt elpusztítja az emlékeket, amiből Róma él. Ki kell hasítani és áttelepíteni a kihelyezendő pályaudvar helyére. A „Gruppo urbanistico“ tervét óriási áldozatokkal kell keresztülvinni, ha az idegenforgalomból élő Rómát meg akarják menteni.

A mi Várunk viszont készen adja Budapest közepén, a forgalom és az üzleti élet zavarása nélkül azt a területet, amit könnyen az emlékekre és reprezentálásra szentelhet, belőle semmit sem kell kioperálni, az egész egység megmaradhat, csak a ráakódott néhány ízléstelenséget kell lemosnunk. Felbecsülhetetlen, ritka előnye, minden más ily reprezentáló városrész felett, hogy büszke magasságból a város páratlan panorámáját nyújtja egyúttal. Mielőbb fel kell ismerni ezeket a nagyszerű előnyöket és az új, osztódó* szervekre bomló város közepén meg kell menteni a legnehezebben megmenthető szervet: a múlt ragyogó emlékein felépült reprezentáló fogadótermét a magyar népnek, a Várat.

KAFFKA PÉTER

IJFUSÁGI KÉRDÉSEK

A TANYAI AGRÁRSETTLEMENT-MOZGALOM SZEGEDEN

A MAGYAR SZEMLE ezévi júniusi számában ismertettem azt a munkásságot, amelyet a szegedi egyetemi Bethlen Gábor Kör kezdett a tanyai-falusi népnek a nemzet tudatos tagjaivá való nevelése érdekében. Ez a munkásság, mely az egész akdó első fázisa volt, tanyai kiszállásokon kívül vitaesték, előadások rendezésében és ez anyag kiadásában állott.

¹ A fenti cikket a szegedi ifjúság köréből szívesen közöljük, valamint ez itt következő sorokat is, melyeket ifjú Erődi-Harrach Béla közgazdasági egyetemi tanár úrtól kaptunk, akinek újpesti settlementje (l. Magyar Szemle TV. 1. sz. R. Fodor Árpád J. cikkét) a szegedi ifjúsági mozgalomnak mintául szolgál.

Másfél millió lélek él távol városoktól és falvaktól az Alföldön, mint a kultúra számkivetettjei. Ez az alföldi tanyavilág népe. Uttalan helyeken, — iskola, templom, orvos, gyógytár és a társadalmi élet minden berendezése nélkül. Rendezetlen életviszonyainak valóságos bozótja fonja körül minden ügyétbaját e népnek, nincs aki segítse, védje s végre is tehetlenségének és hiábavaló erőlködésének belátása után a lemondás és bizalmatlanság keserűségébe merül. Csodálatos-e azután ha ez a tehetetlen és vigasztalan sors, mely a nemzeti kultúrközösségbe kapcsolódás reményét is elveszi tőle, minden eszmét kiölne belőle? És szolgálhatna ez mentségül további magárahagyottságára? Nem a béka és a férgek okozzák a mocsarat, hanem szárítsuk ki a mocsarat s akkor » bozót és zombék helyén aranykalász reng majd és vidám élet pezsdül. Széchenyi István szellemi hagyatékának egy fontos részletét akarja az Alföld metropolisának nemzeti öntudatra eszmélt értelmi ifjúsága megvalósítani, amikor a magyar tanyai agrársettlement munkáját megszervezte. A ténynek abból a helyes felismeréséből indult ki mozgalmuk, hogy tegyenek e téren állam és hatóságok bármit is, nem lehet sohasem elegendő ezeknek a rendezést sürgető állapotoknak jobbdordítáására. A társadalmi erők és munka megszervezésére van itt szükség. A feladatot és az azt szolgáló helyes módszert a nehéz munkára kész és már dolgozó fiatalok felismerték. Most már á mi feladatunk, hogy őket tapasztalatainkal és megértő szeretettel ebben támogassuk.

ifj Erődi-Harrach Béla

A szerkesztőség beszámolóhoz fűzött megjegyzésében megállapítja, hogy ez nem aktív ifjúsági munka és sürgeti a néppel való közvetlen érintkezést. Ebben tökéletesen igaza van és szószátyárkodásnál alig lehetne egyebet reáfgni a Bethlen Gábor Körre, ha itt megállott volna. Mielőtt azonban a további lépéseket vázolnám, legyen szabad fölívni a figyelmet azokra a körülményekre, melyek az első cikkemben ismertetett munkát a kellő viláfgításba helyezik és szükségességüket megmagyarázzák.

Ezekre az előadásokra és az azokat követő megbeszélésekre szükség volt először is belső propaganda szempontjából. Az a gondolat ugyanis, mely a nemzetnevelés eszméjéből indul ki, abban konkretizálódik, amit Buday György, a Kör elnöke, az egész mozgalom megindítója, lelke az első előadás alkalmával mondott megnyitóbeszédében így fejez ki: „őszinte felismerése annak, milyen óriási jelentőségű egész magyar fajtánk jövője szempontjából e számszerűleg, fajilag és gazdaságilag legfontosabb társadalmi rétegünk (a parasztság) romlásramenő viszonyainak javítása és valami egészséges új rendszer segítségével való megerősítése“, ez a gondolat nem olyan általánosan, mélyen átértett az ifjúság széles rétegeiben, mint az kívánatos volna. Ezt a gondolatot tehát propagálni kellett és kell szakadatlanul. Amit a legnyomatékosabban mégis csak szakemberek előadásaival lehet elérni. A másik szempont pedig az, hogy a jószándékú, a munkára elszánt embereknek is tisztába kell jönni azzal, hol kell a munkához fogni és milyen módon. Elszigetelt, ötletszerű akciók efemer eredményeket hozhatnak létre csupán, széleskörű és mélyremenő hatásokat csak egységesen elgondolt, részleteiben kidolgozott terv érhet el s ez a megvitátást nem mellőzheti. Itt egy, a nemzetnevelés szolgálatába állított szociálpolitikai tevékenységről van szó, mely nem indulhat meg a helyzet pontos ismerete és a tennivalók rendszeres megállapítása nélkül. A Kör előadásainak ilyen rendszerező jelentősége is volt és azt mindenesetre elérték, hogy legalább a mozgalom vezetői előtt a követendő eljárás módja többé-kevésbbé világosan áll.

De a Kör nemcsak propagálta a gondolatot, hanem gyakorlati megvalósítása felé is lépéseket tett. Tagjai részint hivatalos szervek segítségével, részint önállóan kijártak a tanyák közé. De ez a megoldás nem bizonyult megfelelőnek és véglegesíthető formának. Egyfelől nem lehetett rendszeres, másfelől nem biztosította a kellő szabad mozgást s a tartós együttléte a néppel. Hozzá még bizonyos külső tényezők félreértése és a szükséges minimális anyagi eszközök hiánya ennek a próbálkozásnak is végét vetette;

A megoldás problémája ismét felvetődött körünkben. S a megoldást Buday György találta meg a settlement módszerben. Ezt a módszert az angol egyetemi ifjúság kezdte alkalmazni: kitelepedtek a munkásnegyedekbe és itt kezdtek közvetlen szociális tevékenységet. Ez a módszer azután elterjedt Amerikában és Európában s Magyarországon is működik 1912 óta ilyen intézet: az újpesti Főiskolai Szociális Telep. A Telep rendkívüli eredményeket ért el s hogy ezekről, valamint a követett módszerről tájékozódjunk, meghívta a Kör Hilscher Rezsőt, a Telep adjunktusát, hogy Szegezen előadást tartson. Az előadás publikációja elé Buday György előszót ír s ebben koncipiálja meg a „tanyai agrársetdement“ gondolatát, amely hivatva van a munkát állandóvá, módszeressé és ezzel lehetővé tenni.

Abból a kezdettől fogva vallott programiból indul ki, mely „célkitűzéseinek köré felvette a magyar Alföld és tanyavilág nehéz sorban küzdő népe viszonyainak és problémáinak minél szélesebb körű és minél alaposabb megismerését, ezirányú ismereteinknek gyakorlati céljainkhoz mérten való tudományos rendezését, — a magyar jövőt méhében hordó e népréteg iránti nemzeti szolidaritás felkeltését és ébrentartását és végül, de legfőképpen, a tényleges közreműködést az igen sok helyen kétségbeejtő testi, lelki nyomornak, elmaradottságnak javításában és enyhítésében. A mai egyetemi és főiskolai ifjúság, a jövendő intel-

ligencia, legsürgösebb és legfontosabb teendőjének tekintjük, hogy igyekezzék kiegyenlíteni azt a nagy szellemi és fizikai távolságot, idegenkedést} sőt ellentétet, mely a közelmúltban, de még ma is ott tátong a városi és falusi-tanyai ember között és amelyet minden irányú magyar fejlődési és haladási kísérletünk gátló nehezékének ismertünk meg“.

Majd megállapítja, hogy az elmúlt esztendő tanulságaképpen a munka kibővítése, új munkaeszközök beállítása és az intenzitás fokozása szükséges. Ezért „az elmúlt évi kísérleteinkből levont tanulságok és téli angliai tapasztalataink összevetésével szeretnők megteremteni a londoni gyári munkásnegyedekben, a külváros nyomortanyáin, a proletáriátus körében oly eredményesen működő settlement intézménynek egy teljesen a mi szükségleteinkre, a mi viszonyainkra és sajátos egyéniségünkre szabott párját. E szándékunk... annak a ténynek komoly felismeréséből... fakad, hogy alföldi parasztságunk helyzetének javítására nem elegendő és bármily optimisták legyünk, nem is lesz elegendő az, amit az állam a maga hivatalos közegei útján tesz, illetőleg tehet, — ha azt nem támasztja alá, nem egészíti ki és — mondhatni — nem ellenőrzi egy erőteljes és rendszeresen átgondolt spontán és autonóm társadalmi munka... ezenkívül szükséges az is, hogy a munka ne csak alkalmoszerű... legyen, hanem állandó, rendszeres, intézményszerű és kollektív“.

„Így tehát... nyilvánvaló, hogy ugyanolyan alapelvek szerint működő intézményekre, illetve mozgalomra van nekünk is szükségünk, mint a külföldön oly jól bevált úgynevezett settlement.“

Azonban gondosan kell vigyázni arra, nehogy a óéinak meg nem felélt intézményt ültessünk át, „így nézetünk szerint reánk, az Alföldön élő magyarokra a settlementtel kapcsolatban az a feladat vár, hogy a külföldön mindenütt... a városi proletáriátus körében működő settlementnek megteremtjük a mi legfontosabb problémánk sürgető hívásának megfelelő párját, a mezőgazdasági munkások, a földmívelők, a falusi és tanyai parasztság szociális állapotainak javítására hivatott agrársettlementet.“

„... a mi népünk életviszonyainak és problémáinak különbözősége szerint más lesz a mi agrársettlementünk konkrét céljainak mind a tartalma, mind az azok megvalósítására felhasználni szándékolt eszköz és a munka módszere... Egyik legsúlyosabb probléma mindjárt a settlement helyezkedettségéé.“ Ez a forma jó városban, de teljesen elhibázott volna a szétszórt tanyák között. „Éppen ezért, — bárha feltétlenül szükséges is a központnak (könyvtár, hivatalok, stb.) valamely centrális fekvésű tanyacsoportban, egy épületben való állandósítása, ahonnan a munka irányíttassék, — mégis... az agrársettlement munkájának tulajdonképpeni gyakorlati része nem itt, hanem kiszállásszerűen, maguknál a kisebb-nagyobb tanyacsoportoknál végzendő... Ugyanarra a helyre azután rendszeres időközökben kell visszatérni, hogy ez bizonyos állandóságot biztosítson, mert e nélkül alig haladná meg a munka az eddigi tanyai kiszállások eredményét.“

Ebben az elgondolásban az a lényeg, hogy felismerte a nemzetnevelés (ő ugyan népnevelést mond, de én helyesebbnek tartom ennek az átfogóbb fogalomnak a használatát, amelynek a népnevelés csak egy része) érdekében folytatott szociálpolitikai tevékenység intézményszerűségének, de mégis személyes, nem hivatali mechanizmussal végzett jellegének a szükségességét és ezen gz alapon megkoncipiálta a tanyai agrársettlementnek itt bemutatott gondolatát.

Szerintem ennek az intézménynek a létalapját ez alkotja: adva van a tanyarendszer, mint települési forma. Hogy jó-e vagy rossz, meglehetően valaha szüntetni, vagy sem, kérdés, melyen vitatkozni lehet, de e pillanatban az a helyzet, hogy van és a legsúlyosabb oka annak, hogy a nyolcvan esztendeje felszabadult jobbagység még ma sem érzi és nem is érezheti magára nemzet tagjának. A feladat tehát: keresni egy módot, melynek segítségével a tanyarendszerben adott bajokon segíteni lehet. A tanyai iskolák, a hivatalos apparátus nem elég. Nem segíthet más, mint a kitelepedés közéjük, önként vállalkozó, magukat erre a szociális és kulturális munkára elszánt emberek kitelepedése a tanyák közé, egy állandó telep, ahová bizalommal jöhet a környék népe, mert ott orvosi segítséget, jogi és gazdasági tanácsot» könyvet, oktatást, hasznos időtöltést és mindenek Mett

jó szót, szeretetet kap, s ahonnan időről-időre ugyanezeket viszik hozzájuk saját hajlékukba. Ezért a tanyai agrársettlement az egyetlen lehető megoldás. Az állandó segítséssel és az állandó hatáson van a nyomaték s az ebben az intézményben valósítható meg.

Az intézetben már most kétféle természetű munkának kell folynia: tudományosnak — kutatás, megfigyelés, adatgyűjtés, a megfigyelések rendszerezése — és gyakorlatinak — segítség és nevelés. Az előbbi természetesen az utóbbit szolgálja. Részint azért, hogy a helyzet objektív megállapításával a közvetlen tennivalókra ad utasítást; részint azért, hogy a szociográfiának, a szociológia alapját tevő tudománynak az anyagát szolgáltatja. Mert szociográfiai felvételeken alapuló szociológiának elméleti alapvetése nélkül helyes szociálpolitika elképzelhetetlen. Végül volna az intézetnek még egy feladata: gyakorlati kiképzést adni azoknak, akik erre a munkára akarnak előkészülni.

Azonban magához az intézménynek a megvalósításához nem elég a jóakarát, ahhoz anyagi bázis is kell. Egy ifjúsági egyesülés, bármily széleskörű legyen az, ehhez távolról sem elég. A kivételhez azoknak a hivatalos tényezőknél a belátása és akarata szükséges, melyek az anyagi alapot megteremthetik és biztosíthatják. A mozgalom megindítóit természetesen fordultak oda, ahonnan a nyomatékos támogatást a legtermészetesebben várhatták az illetékes körök előtt: a magyar settlement mozgalom úttörőjéhez, ifj. Erődi-Harrach Bélához, akinek ugyancsak régi terve vidéken is felállítani olyan Szociális Telepet, mint az igazgatása alatt működő újpesti. A két törekvés tehát találkozott, ifj. Erődi-Harrach Béla magáévá tette a szegedi mozgalom tervét s az együttes létesítő munkálatok megindultak. Ha az állam rokonszenvét is sikerül megnyerni, akkor az első tanyai agrársettlement alapjai lerakhatók lesznek s nekiindulhatnak a munkának azok, akik lelkesedéssel és rákészüléssel vállalták.

JOÓ TIBOR

II

IFJÚSÁGI MOZGALMAK

— Az ifjúsági parlament — A szegedi tanyasettlement — A csehszlovákiai magyar „sarlósok“ —

A MAGYAR értelmi fiatalság mozgolódik. Érti azt a szömyű őr, ami közte s a dolgozó tömegek, így nevezetesen az ipari munkásság s különösképpen a falu-tanya népe és kérdései között van. Nem ismeri a nemzeti társadalom e két hatalmas termelő rétegének sem igazi jelentőségét, munkájának értékét, a nemzeti jövedelem előállításában való szerepét s az abból való részesedését. Nem ismeri életmódját, gazdasági, szociális, egészségügyi, lakás-, kulturális viszonyát és színvonalát, sem egészben, sem rétegződésében annak részleteit. Fogalma sincs arról a szegénységről és nyomorúságról, mely a társadalmi közöny és elhagyottság folytán a nemzet többségét kitevő parasztság és munkásság sorait családtagjaival együtt tizedeli.

A társadalom életének lázmérője: a statisztikai táblázatok aggasztó betegséget jelölnek. A tuberkulózis, a gyermekhalandóság, az öngyilkosság stb. lázgrafikonjai ijesztően magasak s fölötté állnak az európai művelt államok hasonló adatainak. A meg nem született gyermekek sora, az analfabéták, a csődbejelentések, kényszeregyességek, a munkanélküliek és az ijesztő tömeggé növekedett büntetettek nagy száma, az erkölcsi érzés súlyedése stb., stb. mind-mind társadalmi bajokra mutat s az értelmi ifjúságnak mi-

sem lehet hivatottabb kötelessége, mint a betegség tüneteinek felismerése, megvizsgálása, köztudatosítása s okainak kifürkészése mellett azok gyökeres megoldására való törekvés.

Az ifjúság érzi, hogy ezek előtt a súlyos kérdések előtt tájékozatlanul áll s kötelessége teljesítése felé az első lépést meg is tette, mikor felismerte az e kérdésekkel való foglalkozás szükségességét s felvetette az „ifjúsági parlament“ gondolatát.

Tavaly ősszel a Bartha Miklós Társaság, amelynek munkásságával a Magyar Szemle több ízben foglalkozott, felhívással fordult a magyar ifjúsághoz, hogy rendezzen egy demonstratív vitaulést, amelyben foglalkozzék a szociális kérdésekkel s tegye meg az első lépést az értelmi ifjúság és munkásság között kiéleződött ellentét áthidalására és kiküszöbölésére.

A felhívás hosszú csönd után a nyár folyamán visszhangot talált. A MEFHOSz felkarolta az eszmét s elnöke, Acsay László, közös megbeszélésre hívta össze az ifjúság vezető tényezőit, akik egyes részletkérdésektől eltekintve, egyetemen megegyeztek, hogy ősszel megrendezik az első diákdebatot, melynek tárgya a mezőgazdasági, az ipari és a szellemi munkásság gazdasági helyzetének és az ezzel kapcsolatos szociális kérdéseknek megvitatása lesz.

Az előkészítő megbeszélések kapcsán a diákparlament eszméje az egész ifjúságot felölelő ifjúsági parlamentté szélesült. Konkretizálódtak elvi alapjai, valamint szervezete is.

Célja röpcédulája szerint:

„A magyar ifjúságot érintő aktuális kérdések nyilvános és szabad megvitatása által egységes ifjúsági vélemény kialakítása demokratikus alapon. Az egyetemes ifjúság, a jövő Magyarország véleményének és szándékának közlése a nyilvánossággal és az illetékesekkel.“

Tárgya:

„A magyar nemzet és elsősorban a magyar ifjúság közérdekű problémáinak megbeszélése a nyilvánosság előtt. Azon reformok kidolgozása, amelyeket a magyar ifjúság a jövő fejlődés érdekében keresztül akar vinni.“

A tagok száma: 400. Ezeknek szervezeteik útján, vagy személyre szóló meghívása egy tíztagú intézőbizottság útján történik, mégpedig olyképp, hogy lehetőleg az egész magyar ifjúság árnyalati és egyesületi különbség nélkül képviselve legyen. Felszólalási joga minden tagnak van, „aki «rőt és bátorságot érez erre a felelősségteljes munkára és megfelelő tárgyi tudással rendelkezik“. E „parlament“ évenként egyszer ül össze. Az egyes közérdekű kérdések tanulmányozására bizottságot küld ki, mely a legközelebbi parlamenten tartozik beszámolni. A gondos előkészítés és többek szemináriumszerű közös összemunkálása így biztosítja van.

Komoly és lázas érdeklődés kísérte az eszmét, a hetenként tartó előkészítő vitaulések széles ifjúsági rétegeket mozgattak meg. Az ifjúsági parlament három napra tervezett összeállása a régi képviselőházban minden valószínűség szerint még ez évben meglesz.

A FIATALSÁG mozgolódásának, helyének és hivatásának keresésében, a társadalmi feladatok betöltésében kétségtelen egyik legértékesebb mozzanat az ifjúsági parlament. De nem egyedüli szimptóma, hogy az ifjúság komoly munkára tör, társadalmi felelősségére ébred. Egymás után, napról-napra, itt is, ott is új ifjúsági társadalmi alakulások keletkeznek. Célkitűzésükben s programjukban azonban aüg-alig különböznek egymástól. Sőt ezt félismerve, már több oly egyesület is keletkezőben van, amely a hasonló törekvéseket az egységes erőfelfejtés érdekében egyesíteni akarja és ügyesen — inkább politikusan! — az első tisztségviselés kérdését úgy

oldja meg, hogy nem kreál elnöki, sem más tisztséget, hanem egy intézőbizottságot, melynek ülésén felváltva elnökölnek.

Mindezen megnyilvánulásukban azonban egy nagyon szomorú tünet van és ez az, hogy az új egyesületek sem csinálnak mást, mint az eddig már meglévők: aktuális kérdésekről tartanak előadást, előadást s megint csak előadást. A legtöbb mai egyesület tevékenysége kimerül a távszónoklatokban. Nem elég előadások tartása s azok megvitatása. Nemhogy nem elég, de hogyha az nem egy kollektív, összedolgozó komoly szeminárium munkája, vagy más tevékenység eredményének demonstratív beszámolója, lehet szép és érdekes, lehet értékes, de egyéni s nem egyesületi munka. Ez az oka, hogy annyi ifjúsági egyesület széthull, mielőtt még hivatalosan is létrejött volna.

AZ IFJÚSÁGI parlament mellett, csaknem egy időben vele egy másik mozgalom indult meg. A szegedi egyetemi Bethlen Gábor Kör elhatározta, hogy a magyar mezőgazdasági, különösen pedig a tanyai népesség gazdasági, szociális, egészségügyi, kulturális stb. viszonyait, személyes tapasztalatok és kapcsolatok útján a helyszínen tanulmányozza, segítsen ott, ahol arra erkölcsi és anyagi lehetősége van, tanítson, világosítson fel, de az ismeretközlésen túl neveljen is. E tevékenysége közben szerzett tapasztalatait, adatgyűjtéseit végezetül pedig tudományosan feldolgozva rendszerezze s publikálja.

E mozgalom célja a mezőgazdasági népesség válságosán súlyos helyzetének megismerésén kívül népnevelés. Eszközéül pedig az angol settlement gondolatát vetette fel. A tervhez a szegedi egyetemi hallgatók szövetsége is csatlakozott, így a mozgalom a szegedi egyetemi hallgatók összesége mozgalmának tekinthető. A megvalósítás keresztülviteléhez megnyerték az újpesti Főiskolai Szociális Telep, az első magyar settlement igazgatóját: ifjú Erődi-Harrach Béla egyetemi tanárt is, így az irányítás és tanácsadás gyakorlati tapasztalatokból leszűrt szakszerűsége biztosítottnak látszik.

Buday György, a Bethlen Gábor Kör elnöke, a kör kiadványai 6. füzetében „A tanyai agrársettlement“ címmel fekteti le erre vonatkozó értékes gondolatait, mint azt e folyóirat fent ismerteti.

Sajnos azonban, oly nagy általánosságokban mozog, hogy abból a settlement megvalósításának lehetőségét nem látjuk. Pedig főleg ez volna, ami érdeklődésre tarthatna számot. Tény az, hogy szükséges és óhajtható oly intézmény, melynek keretén belül az értelmi fiatalság tömege személyes kapcsolatba jöhet a tanyai népességgel. De éppen a tanyavilág szétszórtsága és nagyterületű szétterjedettsége olyan nehézségeket támaszt, amik a tanyai settlement alapgondolatát lényegében támadják meg. Az angol settlement tipikusan városi produktum s területe a legsűrűbben lakott s a társadalmi bajok által legjobban veszélyeztetett városi negyed. Létalapja a proletártömeg. Lényege az ezek közé való betelepülés s az állandó intenzív, az egész egyéniséget odaadó személyes nevelő kapcsolat. Ahol ezek a feltételek nincsenek meg, ott a settlement létjogosultsága nagyon kétségbe vonható. Különösen pedig akkor, ha a munkatársak nagy részét egyetemi hallgatókból akarjuk toborozni, lényeges feltétel, hogy a settlement egyetemi városban legyen.

Buday György a nehézségeket maga is látja. Tudja jól, a lehetetlent, hogy tulajdonképpen „minden tanyának, vagy minden tanyacsoportnak külön settlementekre volna szüksége, különösen, ha tudjuk, micsoda Összeköttetés- és úthiány van e területek legnagyobb részén“. Az akadályokat azonban úgy gondolja áthidalhatóknak, hogy valamely centrális fekvésű tanyacsoportban egy épületben állandósítja az irányító központot (könyv-

tárral, néphivatallal stb.-vel), ahonnan nézete szerint az agrársettlemet tulajdonképpen munkája kiszállásszerűen maguknál a kisebb-nagyobb tanyacsoportoknál végzendő, ahová rendszeres időközökben kell visszatérni.

Az elgondolás helyes, a törekvés szép. Ilyképen való megvalósítása azonban nehéz és szervezetlen. Mert: 1. Valamely tanyacsoportban való központi settlementépület felállításával az utak rosszasága miatt relatíve messzebb vittük a settlementet az egyes tanyáktól, mintha az Szegeden létesül, ahová mégis csak olyan-ilyen utak vannak. 2. A munkatárs egyetemi ifjakat elvonjuk a tanulási helyükről. 3. Így is' központi épületekre volna szükség, ha eredményes munkát akarunk végezni 5 és % millió katasztrális holdnyi területen. S végül, amire szintén nem kapunk feleletet, honnan kerül elő az anyagi fedezet?

Nem kapunk feleletet arra sem, hogy mik volnának ennek a settlementnek a szervei s mi volna a munkaprogramja. Nézetem szerint gyakorlati, tapasztalati helyzetfelvétel és ismeret alapján megalkotott, az adott viszonyokra felépülő, egységesen átgondolt, céltudatos munkaprogramul nélkül az eredményes munka meg sem kezdhető. Nem az intézményt kell előbb létrehozni s ahhoz szabni a tevékenységet, hanem fordítva, débb látni kell a kapott helyzetismeretek alapján, hogy mit tehetünk, mit akarunk és hogyan? És csak azután, az így felépített munkaprogramhoz alkalmazni az intézményt, amely csakis Szegeden képzelhető el. Mégpedig oly helyen, ahol nagyobb tömegű, gazdasági, erkölcsi, egészségügyi, stb. tekintetben veszélyeztetett társadalmi rétegekre állandó személyes kapcsolat fenntartásával támaszkodhatik. Ez volna az állandó munkaterület. Már meet két, vagy több csoport munkatárskar dolgozhatna. Az egyik az intézetben és közvetlen környékén, a másik kiszállásszerűen a tanyákon. A kettő egymást váltogatná.

A kiszállások szervezése pedig a következőkép történhetne:

1. Meg kell állapítani a munkaterületet, ameddig a settlement tevékenysége kiterjedhet.

2. Az így megállapított területet pontosan fel kell térképezni.

3. A térkép terjedjen ki a legfontosabb szociográfiai adatok berajzolására, amelyet a kiszállások folyamán a legrészletesebb szociográfiai térkép és leírásorozattá kell kiegészíteni. Különösen feltüntetendő a népházak, kultúrházak, gazdakörök, iskolák és szövetkezetek stb. Ahol ezen intézmények bármelyike megvan, decentralizált bázisközpontokká válhatnak, ahová a kiszállások rendszeresen megismétlődhetnek, feltétlenül számítva a helyi értelmiség közremunkálására, melyet a munkaprogrammba be kell szervezni. Ily helyeken a rendszeres kiszállások alkalmával alkalmi néphivatal tartható. Továbbá a kulturális, egészségügyi, gazdasági stb. előadások, orvosi vizsgálat és egészségügyi tanácsadás, analfabéta- s más tanfolyamok stb., népművészeti és egyéb kiállítások. S innen történhetné a további köravezettanulmányozás.

Így kis, tervszerűen és hálózatosan kiépített munkakörzetek alakulnának, amelyeket újabb és újabb már felsorolt és valóságos szükségletet kielégítő intézmények gyarapításának előmozdításával állandóan gyarapítani lehetne, mindig tekintetbe véve és számítva a helyi értelmiség együttes munkájára s így a kis központok határfoka; állandóan fokozható lenne, így válhatna egy ilyen tervszerűen kiépített diákmunka a nemzeti munkaközösség szerves részévé és csak ilyen munkára érdemes vállalkozni.

Ez a vázlat természetesen azt jelenti, hogy ennek a munkának az egész országra kiterjesztettnak kell lennie. És magával hozza azt az óhajt, hogy a settlementeknek ki kell épülni minden egyetemi és főiskolás városban, így Szegeden kívül Debrecenben, Pécsen, Miskolcon és így tovább. Buda-

pesten pedig, ahol sajnos, igazán sok alkalmas területet találhatunk, több setdementnek kellene létesülni s ugyancsak itt kellene felállítani a főközpontot is« ahol a munka egységes irányítása, szervezése s a begyűlt, az egyes setdementek által feldolgozott anyag tudományos továbbfeldolgozása történék. Így válna a setdementmozgalom munkássága az állami szociálpolitika és a szociális értelmi munkásképzés szerves részévé, a törvényalkotás megfigyelő és előkészítő szervévé. Az összes setdementek főiskolai jellegűek volnának. Fenntartásukat a helyi önkormányzat, az állam és az egyes főiskolák együttesen vállalnák.

Természetesen ezeknek a setdementeknek szoros kapcsolatban teli lenniök egyrészt a mezőgazdasági kamarákkal és az összes mezőgazdasági érdekeket szolgáló egyesületekkel, érdekképviselletekkel stb., hogy egy egységes munkaprogramra létrejöttét így elősegíthessék, melyben minden szervnek és tagnak megvan a maga funkciója és céltudatos szerepe. Másrészt ugyanígy az ipari munkásintézményekkel kell a kapcsolatot felvenni. Ez volna az egészséges kapcsolat és összeműködés röviden vázolt terve, mely sokak előtt lehet utópisztikus, de az egyeden lehetséges megoldás a lehető legolcsóbban a legnagyobb eredmény elérésére.

Így kapcsolódhatna be az értelmi ifjúság egy valóban céltudatos nemzetnevelő és nemzetmentő szociális munkába. Azonban ez az ifjúsági munka nem várhat arra, míg ezek a setdementek, melyek kétségkívül szükségesek, felépülnek, a munkát a meglévő intézményeken keresztül máris meg kell kezdeni. Ki a tanyára, a falura, ipari munkásnegyedekbe és szervezetekbe, minél számosabban, tömegesebben, itt van a szociális munkának az érdemi része. Az egyéniségünket kell odaadni, a személyes nevelő és tanítóén visszaható kapcsolat megteremtésén van a hangsúly. S ehhez egyének kellene, lelkes munkatársak s azután épülhet közben a setdement. Meg kell ragadni tehát az alkalmat s a lelkesedést realizálni, új meg új munkatársakat beszervezni és ránevelni az aktív szociális munkára.

Ebben a tevékenységben a magyarországi értelmi ifjúságnak mintaképpül szolgálhat a csehszlovákiai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók ügynevezett sarlós mozgalma s az egész egyetememes magyar ifjúság előtt ma egyedül álló munkaprogramja.

A sarlós mozgalmat és sarlós munkát Asztalos Miklós az „Ifjúság és a falu népe“ című tanulmányában a Magyar Szemle olvasói előtt (1929 júniusi szám) már ismertette volt.

A sok oldalról támadással s meg nem értéssel találkozott sarlós Program, amit Balogh Edgár, a sarlósok vezére, többször, de legpregnansabban a Vetés című röpiratuk 3. számában fejtett ki, a most ősszel lezajlott csehszlovákiai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók érsekújvári IV. országos kongresszusán igazolást talált. A félreértések tisztázása után a kongresszus nagy lelkesedéssel magáévá tette a programot s így az az egész csehszlovákiai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók programjává szélesült.

A magyarországi értelmi ifjúságnak le kell vonni a sarlós mozgalom tanulságait s bevált munkaprogramját viszonyainkra alkalmazni.

A sarlós program, egységesen átgondolt, a történelmi fejlődés szükségességéből logikusan és tervszerűen levezetett nagyvonalú koncepció, mely a magyar ifjúság öncélúan szervezendő munkakategóriáinak organikusan kapcsolódó munkaközösségébe állítja be az értelmi ifjúságot.

Ennek a munkaközösségnek megteremtése az értelmi fiatalságra vár. Ehhez kapcsolódóan tehát oly szociális horizontú értelmi ifjúságot kell kinevelni, amely a magyar tömegekkel szemben való felelősségérzetének és kötelességének hivatástudatában erre alkalmas lesz.

A program az értelmi ifjúság mindegyik korcsoportja részére felada-

tot jelöl s fokozatosan felépített nevelési rendszerbe állítja be. Tevékenységi körébe már a középiskolában bevonja az ifjúságot s a diákszerveken keresztül gyökeres magyar kultúrára, szociális felelősségérzetre és nemzetközi horizontú korszellemi beállítottságra neveli.

A sarlósok által a sajátos magyar viszonyokra átalakított cserkészlet, amint azt Balogh Edgár írja: „kilépett individualista zárkózottságából és a regősmozgalom eszközeivel a felserdülő tanult osztálynak szociális horizontot, faji gyökerű kultúrát, tapasztalati népismeretet ad. Az önképzőkörök megújíhódnak, munkakörük új tartalma: társadalmi analízis a lokális ténykutatás alapján. A modem magyar, valamint világirodalom és az ifjúság kapcsolódása itt történik. A diáksajtó, elsősorban a Mi Lapunk az új nemzedék leghatásosabb propagálóra. A versenysport helyébe lépő diák-tömegsport, a zenekarok és énekkarok mellé lépő szavalókórus, a nyári táborok, a fali újság és egyéb megvalósulásra váró modem intézmények idővel magyarabb gyökerűvé és emberibb, kollektivebb horizontúvá fejlesztik az új intelligenciát“.

„A társadalmi tagozódás ismeretében, a magyar tömegek iránti felelősségérzetben, a magyar föld szeretetében, a nemzetközi kultúrhorizontban s a magyar feji szépségek lírai érzékelésében felserdülő fiatalság — mondja tovább Balogh Edgár — munkaprogrammunk szerint új pedagógiai rendszerbelép, amint elhagyja a középiskolát és átmegy a főiskolákra. Az egyetemi hallgatóság szociális művelődésének fóruma a magyar szeminárium. A szeminárium teoretikus társadalomtudományi művelődést és pontos magyar szociográfiát ápol. A társadalomtudomány szellemi kérdéseit és a konkrét magyar tényismereteket a szeminárium minden egyes szakcsoportja a különböző tudományágak szakszerű kereteibe illeszti be és ezzel fölkarolja a tudományos szakmák szociális ágait úgy az orvosi, mint a mérnöki, tanítói, jogi vagy egyéb szakon. Ma még kezdetek kezdetén álló szemináriumainkból fokozatosan ki akarjuk építeni a Csehszlovákiába került magyarság szociális jelentőségű modem tudományos akadémiaját.“ (Vetés 3. száma.)

A sarlós mozgalom konkrét eredményekben gazdag sikere a magyarországi ifjúsággal szemben is követelményt támaszt: kilépni stagnálásából s komoly, céltudatos, aktív szociális munkát kifejtteni, amit setdementek nélkül is lehet és meg is kell kezdeni.

ifj. KÖNYVES TÓTH KÁLMÁN

BELPOLITIKAI SZEMLE

— *Megint a tűzzel játszunk — Si duo facit idem... — „Munkanélküli segízt a honatyáknak!“ — Az új katonai büntetőtörvény — A székesfővárosi törvényjavaslat — „Jöjjön haza minden emigráns!“ —*

MEGINT a tűzzel játszunk: a honmentés polgári Egalité Fülöppei Mhonfiúi láztól pirosán egyre hajigálják a levegőbe magasan, egyre magasabban a radikális politika írgiai sapkáját. Nem bízván a maguk szavának varázsában, idegen tekintélyekre hivatkoznak. Kik ezek az idegen tekintélyek? Az egyik: Henri de Jouvend. Ki ez a Henri de Jouvend? A francia szenátus tagja, ami valami konzervatív patinát ad amúgyis nemesi nevének. De ha valaki közelebből megismeri — nemrég a Tempsben írták meg ezt róla — rájön arra, hogy ő az egyetlen szenátor, aki szindikalista. Mi az a szindikalizmus? A szocializmusnak az a fajtája, amdy vad ellensége minden parlamentáris rendszernek, amely erőszak útján akarja magához ragadni a hatalmat. Ha kell, szabatázssal, ha másként nem lehet, gyűjtogatással,

rombolással, pusztítással. Henri de Jouvenellel iratnak receptet nekünk, jámbor magyaroknak a mi szangvinikus honmentőink.

Ki még ilyen idegen tekintély, akire hivatkoznak? Ki lenne más, mint Lord Rothermere? A magyarbarát lord tevékenysége hónapok óta abban merül ki, hogy állítólag belpolitikai programotokat írogattat angliai és magyarországi honfitársainkkal a mi számunkra. Lapjaiban a magyar kérdésről már idestova egy esztendeje nem jelenik meg cikk, amely igazaink mellett kardoskodnék. A párizsi keleti jóvátételt tárgyalásokról — amelyek most megszakadtak — mindössze egy Magyarországról keltezett, ismertető, rövid cikk jelent meg a lord egyik lapjában. Magyar lapokban is elnémultak a reggel, délben és este sűrűn megjelenő lordintervjúk; úgy látszik, a magyar közönség azután az egy-két kis, lényegtelen intervjúlapszus után nem bizonyos benne, hogy arról, amit a lord mond, tud-e róla ő maga is. Lehet, hogy éppen Németországban utazgat, amikor Londonban egy Skóciában kelt intervjút ad arról, hogy Magyarországon jár. Hogy melyik a valódi a sok lordintervjú között, azt a történetek után „csak a jó Ég tudja és az angyalok talán!”

Kik azok, akikre még hivatkoznak, mint magyar belügyi kérdésekben valódi tekintélyekre? Ilyen: Rennie Smith, aki nemrég járt nálunk és itdéte alatt magyarellenes cikkek jelentek meg egy hozzá közelálló angol lapban, amit — úgy látszik — kényeztetett külföldi vendégeink már rendszerre tettek. Ugyanez a Rennie Smith ugyanekkor dicsérettel emlékezett meg a jugoszláv politikai viszonyokról.

Szerencse, hogy ezeket a magyar lapokban megjelenő cikkeket, amelyekben előkelő idegenek tanácsokkal halmoznak el bennünket, nem fordítják le az ő nyelvükre. Szerencse, mert ők maguk is csodálkoznának a nyelvtudás hiányosságából bizonyára kissé elferdített nyilatkozataikon, szerencse, mert rossz híriket költenék azok a kommentárok, amelyekkel magyar publicistáink ezeket a nyilatkozatokat kísérik. Nem vall az igazság fanatikusa — 'akiknek ezek a publicisták hirdetik magukat, — hogy elhallgatják cikkeikben állandóan azt, hogy nálunk a titkos választójog már Budapesten és a törvényhatósági városi választókerületekben megvan, éppen azokban a kerületekben, amelyekben függőnek hirdetett társadalmi rendek döntenek el a választást és amelyek a szociáldemokrácia legszánalomraméltóbb kísérleti nyúljaiként vannak odadobva és hogy a szociáldemokrácia még ezekben a kerületekben sem tud sehogysen boldogulni! Nem emlegetik ezek a jó urak azt sem, hogy a székesfővárosi és a többi törvényhatósági városban és valamennyi vármegyében a törvényhatósági választójog is titkos. Elhallgatják azt is, hogy valamennyi képviselőválasztó kerületben tervbe van véve a titkos választói jog rendszere, mihelyt a kormány által hirdetett és már a megvalósulás stádiumában levő kultúrdemokrácia hatását éreztetni fogja. A titkos választójog a kormányzópárt programjának egyik kiemelkedő része. Ezért valósította meg Bethlen István gróf a titkos választást a vármegyékben az egész vonalon. És mit láttunk ottan? Azt láttuk, hogy az ország valamennyi vármegyéjében és városi törvényhatóságaiban a szocialisták saját bevallása szerint mindössze százöt szociáldemokrata tagot választottak meg titkos választás útján, holott egyetlen egy vármegyében is százakra rúg a törvényhatósági bizottsági tagok száma. Ezt írják meg az idegen tekintélyekre hivatkozó magyarok az idegenből tanácsokat küldözgetőknek! Írják meg azt is, hogy olyan országban, ahol bolsevizmus volt, sokkal óvatosabban kell haladni a jogok kiterjesztése terén! De különösen arra kérem őket: álljanak végre elő az igazi programmal! Mit akarnak? Szekularizációt? A vallásánítás eltörlését? A földek köztulajdonba vételét? A bányák szocializálását? Ma a titkos választójoga

mint valami új csodaszer kezd már unalmas lenni. De nemcsak unalmas, hanem csalafinta játékká torzul azután, hogy a mi nagy Apponyink minden külföldi, minket érdeklő esemény klasszikus tanúja kijelentette, hogy soha sehol sem hallott radikális követelést a revízió kapcsán; a minapában meg Mussolini mondotta azt, hogy „ez a kérdés nincs semmi összefüggésben Magyarország nagyobb vagy csekélyebb demokratizálódásával“.

SI DUO FACIUNT IDEM... Valamelyik újságban ezt olvastam: „De hogy bármely kormány is milyen nehezen tudja befolyásolni a kereskedelem és az ipar helyzetét, ez kitűnt a kamatláb fölemeléséből is, ami súlyos gazdasági terheket jelent és szükségszerűen mélyrehatóan és hátrányosan befolyásolja a munkanélküliség problémáját, a mellett pedig teljesen kívül esik a munkáskormány hatalmi körén. Az ilyen esetek is azt mutatják, mennyire bonyolult a gazdasági problémák természete, minthogy ezeket a bonyodalmakat a mostani kormány a legjobb esetben is csak részben tudja legyűzni. Nem lehet kétség az iránt, hogy a legközelebbi tíz vagy húsz esztendőn belül nagy haladást kell tennünk a nemzetközi közgazdasági és pénzügyi politika területén, ha meg akarjuk oldani ezeket a szorongató kérdéseket.“

Ezeket a higgadt publicista talentumra valló sorokat nem a magyar kormányról és nem valamely magyar kormányparti lapban olvastam. Ezek a bölcs fejtegetések az angol munkáskormányról szólnak. A cikket magyar fordításban a Népszava közölte, és aki írta, az: Rennie Smith. Ugyanaz a Rennie Smith, aki nálunk járt és aki tanácsokkal lát el bennünket, hogy hogyan kormányozzuk az országot. Mert ahogyan a Bethlen-kormány kormányozza, — azt mondja ugyanez a jó úr — úgy nem szabad országot kormányozni! Úgy kormányozni — úgy látszik — csak egy világbirodalmat szabad, mint amilyen Anglia. És ha ilyen kormányzás mellett ő is, otthon a nagy világbirodalomban tíz vagy húsz esztendőt ad a haladásra, úgy ez a prognózisszámba menő politikai elmefuttatás minket kis országot, legyőzött, letiport, megcsonkított nemzetet nemcsak szenvedni, de túmni és várni is megtanít.

„MUNKANÉLKÜLI SEGÉLYT A HONATYÁKNAK!“ Ez a legújabb gúnyos jelszó a magyar ellenzék némely berkeiben.

A laikus közvéleménynek csekélyebb fajsúlyú rétegére bizonyos derűtlenséggel vegyes felháborodás hatását teszi a sajtó egy részének az az igyekezete, amellyel a képviselőházat téltelenséggel, a kormányt mulasztással és a képviselőket szibarita kényelemmel vádolja meg azért, mert hosszabb parlamenti szünet után mindjárt sorozatos ülések nincsenek. Aki könnyen felül ennek a sajtókampánynak, az nem tudja azt, amit az egyik képviselő nagyon helyesen mondott, hogy a képviselőház hivatása nem az, hogy sok törvényt, hanem az, hogy jó törvényeket hozzon; az figyelmen kívül hagyja azt, hogy a képviselőháznak a plenáris üléseken teljesített és a bizottságokban Végzett munkája teljeseit egyértékű teljesítmény. A bizottsági üléseknek meg kell előznie a plenáris Üléseket. Persze a laikus közönség csak arról ítél, van-e a plénumban munka; holott a bizottságok ülése épp olyan munkát jelent és ha bizottsági ülés van, akkor éppúgy működik a parlamentárizmus gépezete, mintha plenáris ülést tart a Ház.

Az ellenzék egy része nem egészen jóhiszeműen felkapja és tovább pengeti ezeket az akkordokat. Ha a szünet után megtartott első ülés után nincs mindjárt másnap ülés, nagy zajt csapnak, hogy nincs munka! Ha van ülés, akkor kifogásolják, hogy nem ad a kormány időt a javaslatok tanulmányozására. Ha gazdasági kérdésekkel jön a kormány, harsányan követelik a poli-

tikai természetű javaslatokat: az esküdszékek helyreállítását és a gyülekezési és egyesülési jog törvényes szabályozását. Most, hogy az 1885 év óta esedékes katonai büntetőtörvényjavaslatot és az 1872 év óta első rendszeres székesfővárosi kódexet tárgyalatja a kormány, most azt hirdetik, hogy mindennél sürgősebb a gazdasági bajok orvoslását szolgáló kérdések megvitatása.

Lengyelországban évszázadokkal ezelőtt divatban volt az akkori parlamentben az úgynevezett liberum vétó, amellyel minden lengyel nemes megakadályozhatta a komoly munkát. A „nye pozwolim“ politikája volt ez, amely Lengyelország háromszoros felosztására, végül: teljes politikai beolvasztására vezetett. A legutóbbi idők során Pilsudsky és Dasinsky szejm-marsall között nyit polémia indult meg, amelynek során a szejm-marsall szemére vetette a kormánynak, hogy „alkotmányreformmal jön, amikor borzasztó a hitelenség, amikor a mezőgazdaság súlyos válsággal küzd, az építkezési tevékenység megállt és a munkabérek állandóan csökkennek...”

Úgy látszik, másutt sem rózsásak a viszonyok. Sem nyugaton, sem keleten. A mi ellenzékünk egy részének a politikája vészjóslóan emlékeztet a lengyel alkotmányjogi viszonyokra. Vigyázzunk, nehogy a „nye pozwolim“-tespedés kerekedjék felül! Mert az a mentalitás, amely egyre számonkéri a dolgozó magyar parlamenttől a munkát, közel áll ahhoz a másik mentalitáshoz, amely tétlenséggel vádolván meg a külföld előtt a parlamentet, ha kormányra kerül, ha hatalomra tesz szert, nemcsak hogy a parlamentet részesíti a hosszú szünetek és a gyakori tétlenségek áldásában, hanem maga esik abba a hibába, hogy a takarékoság elvének nagyobb dicsőségére még külön munkanélküli segélyt szavaztat meg a képviselőkkel a szünet idejére, rendkívüli tétlenségük tartamára és jutalmazására.

AZ ÚJ KATONAI BÜNTETŐTÖRVÉNY megalkotását abban a modern szociális és teljesen katonai szellemben, amelyben azt a képviselőház elfogadta, nemcsak az a körülmény tette halaszthatatlanná, hogy szinte szegényszamba ment az, hogy e jog terén az utolsó szabályozást az 1885 évi január 15-i császári pátens jelentette, hanem az az örvendetes és lélekemelő tény, hogy immár nemzeti hadseregünk van, amely a mi vérünkön való vér, a mi húszunkból való hús. Az új törvény ezen új katonaság és a polgárság között fennálló lelki köteleket^ nemes testvéri érzést és kölcsönös szeretetet van hivatva megalapozni.

Az 1912 évi törvényhozás már megalkotta a katonai büntető perrendtartást, amelynek vitájában sűrűn hangzott el a kívánság az új katonai büntetőtörvénykönyv előterjesztésére. Világháború és világfelfordulás lehetlenné tette ez igen nehéz kérdések szabályozását. Most végre eljutottunk oda, hogy nemcsak lehetséges, de immár halaszthatatlanul sürgőssé vált az új katonai büntetőtörvényjavaslat benyújtása.

Az a katonai szellem, amely a magyar nemzetet a honfoglalástól egész történelme folyamán végigkísérte egészen a trianoni bukásig, amely utóbbi korántsem jelentett katonai débacle-t, át- meg áthatja ezt a törvénykönyvet a nélkül, hogy a háborúra való készülődésnek csak halvány nyoma is volna benne, amivel a szociáldemokrata párt a javaslatot támadta.

A külföld figyelmét felhívó és ellenségeink bosszúját provokáló denunciólásszamba ment a szocialista párt deklarációjának az a passzusa, amely azzal vádolja meg a mai rendszert, hogy „erkölcsi és fizikai terrorral teszi lehetlenné a katonai kérdések nyílt megvitatását“. Aki ezt közülünk hallotta, bármennyire megszokta is a nyilvánvaló valótlanosságokat, de a cinizmusnak azon a mértékén, amely a szociáldemokrata párt e deklarációjából kiérzik, nem térhet egyszerűen napirendre, aminthogy ez a honvédelmi

miniszter ajakáról is azt a sötéten hangzó vádat provokálta, hogy a szocialistáknak ez az állásfoglalása hazafiatlanságszámba megy. Ezzel az állásfoglalással szemben nekünk nincs más eszközünk, sem más hatásos álláspontunk, mint az, amelyet Gömbös Gyula így formulázott: „Magyar emberek vagyunk, magyar szempontból kell vizsgálnunk minden kérdést. Mi itt állunk Keleten, a történelem viharsarkán és minékünk a halálában is igen tisztelt német államférfié, Stresemann helyett magyar katonai és magyar politikai szempontból Zrínyi Miklós ideálja a mérvadó.“

A SZÉKESFŐVÁROSI TÖRVÉNYJAVASLAT egy láncszeme annak a rendszeres munkának, amellyel Scitovszky Béla belügyminiszter a magyar közigazgatást az egész vonalon régi hagyományok teljes tiszteletbentartásával modernizálja. Az első javaslat a törvényhatóságok rendezését ölelte fel. Tervbe van véve a községi háztartásról szóló törvény is, mint betetőzése ennek az egész nagy munkának.

A most benyújtott javaslat az 1872 évi törvénynek lép helyébe. Azóta csak toldozás-foldozás történt ezen a téren, a nagy kódexet most vagyunk hivatva megalkotni. A javaslatnak kiemelkedő része az egyéni felelősségnek az egész vonalon való kiemelése és fokozott érvényesítése. A tanácsnokok ezután az osztályvezető szerepét játsszák, a felelős intézkedő hatalom a polgármester kezében lesz. Az intézőtanács — huszonöt taggal — fogja a közgyűlés hatáskörének egy részét átvenni, ami az ügyek alaposabb és gyorsabb elintézését teszi lehetővé. Az összeférhetetlenségre vonatkozó szigorú szakaszok azt a soha eléggé nem hangoztatható etikai elvet inkorporálják a törvénybe, hogy nekünk, csonka ország hajótöröttjeinek, még a látszatra is vigyáznunk kell és hogy az etikai fölény a kulturális fölényt is felülmúlja. Kívánatosnak ítélném, hogy ez az elv a magyar közéletben az egész vonalon, minden téren kodifikáltassék!

Az üzemek igazgatása és kezelése terén ugyancsak nagy haladás mutatkozik az új javaslatban: úgy az ellenőrzés szempontjából, mint abból a szempontból, hogy számol a javaslat a főváros nagyarányú fejlődésével és a modern közigazgatás szempontjaival. Kulturális téren a kultuszminiszter irányítási jogát inkorporálja az új kódex a tanerők alkalmaztatása terén kifejtendő ingerendájával, míg gazdasági, pénzügyi és közigazgatási ügyekben biztosítja a kormányfelügyeletnek minden elengedhetetlen posztulátumát.

Az új javaslattal rendszerint vele járó viharos fogadtatás már lezajlott részint a nyári fővárosi közgyűlésen, részint a javaslat benyújtása napján a parlamentben. A politikai méregfogakat az előzetes tanácskozások folyamán eleve eltüntette a kölcsönös jóakarát. Szakszerű, alapos vitát várhatunk, mert úgy a kormánypártot, mint az ellenzéket — meg vagyok győződve róla — ennek a javaslatnak a tárgyalásánál semmi más nem fogja vezetni, mint a mindkét táborban miálható közismert szakértelem és lelkes szeretet a mi dicsőséges, milliós fővárosunk jövő sorsa iránt. Mert — ne feledjük el — az új törvényben dől el hosszú időre ennek a fővárosnak sorsa és jövője.

»JÖJÖN HAZA MINDEN EMIGRÁNS!« Ebben a felkiáltásban tört utat magának az a lelkesedés, amellyel a szociáldemokrata párt a pertörlés után most hazatért vezéreit fogadta. „Mert — úgy mondják — többi kiváló harcostársunk hadbaállítására is szükség volna, a kiüldözött közkatonák ezreire, a pompás bizalmiférfi gárdára, amelyet az ellenforradalom vihara kisodort közülünk, szükség volna a belső integritás teljes helyreállítására, — a külsőről nem beszélnek! — a börtönökben sínylődő politikai elítéltek szabadonbocsátására, az ellenforradalom utolsó nyomainak eltakarítására.“

Ugyanazok, akik most ilyen túlzó követelésekkel állnak elő, azt szok-

ták hirdetni, hogy a nyugati nemzetek a műveltségnek legalább tízszeresével rendelkeznek, mint mi szegény, elmaradott, árva magyarok. Ha így igaz, úgy kiszámíthatják már mostan, mikor térhet vissza büntetlenül a többi emigráns. He feledjük el, hogy a párizsi 1871-ik évi kommünnt kéthónapos garázdálkodása után úgy leverte Mac Mahon tábornok, hogy csak Párizs utcáján 6.500 kommünard esett el karddal kezében. Nálunk egy sem esett el. Ne feledjük el azt sem, hogy a párizsi kommúnnek nem volt követője egész Franciaországban. Nálunk — tudjuk miért — az egész országra sikerült kiterjeszteni Kun Béla uralmát. Mi nem vagyunk bosszúálló nemzet. Egy-két pertörlés máris mulatja ezt. Műveltek is vagyunk valamennyire, maguk ezek a mi vádlóink elismerik, hogy legalább tizedrésznyre vagyunk olyan műveltek, mint a művelt franciák. Tudjuk azt is jól, hogy Franciaország 1883-ban, tehát 12 évre a kommün bukása után hozta meg az általános amnesztiatörvényt. Mi is meghozzuk. De ha a franciák tízszer olyan műveltek, talán akkor nekünk tízszer annyi idő múlva is elég lesz meghoznunk.

HEGEDŰS KÁLMÁN

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

— *A tengeri leszerelés kérdése — Az olasz trónörökös utazása — A francia kormányválság és Tardieu kabinete — A német népszavazás. A Stresemann-politika folytatója — A keleti jóvátételek kérdése. Az angol belpolitika összefüggései ezzel; az angol-orosz érintkezés. A Thomas-féle javaslatok, az indiai alkotmánykérdés — Nadir khán — A cseh választások —*

OLASZORSZÁG válaszolt elsőként a brit kormány részéről a washingtoni kabinettel egyetértésben a három másik tengeri nagyhatalomhoz —r Itália-, Franciaország-, Japánhoz — intézett meghívásra. Mussolini okos és ügyes taktikai mozdulattal nemcsak megelőzte Franciaországot azzal, hogy a januárra tervezett tengeri leszerelési konferenciára szóló meghívást rögtön elfogadta, hanem azzal is, hogy Olaszország megjelenését semmiféle feltételhez vagy fenntartáshoz nem kötötte. Ezzel a taktikai lépéssel egyrészt igen jó benyomást keltett Londonban és Washingtonban és másrészt példája nyomán Franciaország is kénytelen volt sietni a válaszadással, mégpedig a szintén fenntartás nélküli válasszal. Az október 15-én kelt olasz válasz után néhány nappal beérkezett a Foreign Office-hez a Quai d'Orsay és a tokiói kormány elfogadó válasza is, úgyhogy a londoni konferencia megtartása most már biztosítva van. Megmarad azonban a nehezebb kérdés: a megegyezés lehetőségének a biztosítása. Ezt az érdekelt hatalmak előzetes tárgyalásokkal akarják elérni és pedig kétféle módon. Egyrészt a londoni konferenciára kiküldött japán delegáció hamarabb hagyta el hazáját, mintsem szükséges lett volna ahhoz, hogy január végére megérkezzenek az angol fővárosba. Amerikán keresztül való útjában ugyanis megáll Washingtonban, hogy a máris folyó diplomáciai tárgyalások folytatásaképpen előbb a japán-amerikai és azután, Londonban, a japán-amerikai-angol előzetes megegyezés lehetőségeit megvitassa. A másik mód a francia-olasz ellentét kiegyenlítése, illetve a francia-olasz ellenállás leszerelése azokban a kérdésekben, amelyekben e két európai nagyhatalom érdeke ellenkezik a két atlanti hatalom érdekeivel és felfogásával. Mussolinit fölüeny politikai judíciuma itt egy újabb helyes taktikai lépésre bírta: ugyanaznap, amikor a londoni olasz nagykövet átnyújtotta a válaszjegyzékét Hendersonnak, azt javasolta Párizsban, hogy a két középtengeri nagyhatalom igyekezzen a köztük fennálló ellentéteket közvetlen tárgyalások útján még a londoni konferencia előtt elsimítani.

Az ellentét abban áll, hogy Olaszország a tengeri haderő minden nemére a teljes paritás elismerését kívánja Franciaországtól (amit különben a csatahajókra nézve már az 1922-es washingtoni konferencia szentesített 1931 végéig). Olaszország érvei e követelése mellett egyszerűek és meggyőzőek: Olaszországot szinte minden oldalról a tenger határolja, ha tehát flottája gyengébb, mint a másik legnagyobb középtengeri hatalomé, ez utóbbi tálhatalma Itáliára nézve igen kényelmetlenné válhat, eltekintve attól, hogy fűtőanyag és élelmezés szempontjából is szinte teljesen a tengerre van utalva, úgyhogy egy effektív blokádnak életerét vágná el. Franciaország ezzel szemben arra hivatkozik, hogy az ő flottája nem állomásozik csak a Közép-tengeren; hogy annak az atlanti partokat és a La Manche vidékét is védelmeznie kell, sőt fenn kell tartania az anyaország összeköttetését a távoli kolóniákkal is, nem is számítva ázt, hogy az afrikai gyarmatokról az anyaország segítségére küldendő csapatok szállítását is biztosítania kell. Míg a francia-olasz tárgyalások a közbejött francia kormányválság miatt még eddig nem indulhattak meg, addig másrészt Olaszország, hír szerint, mérlegelés tárgyává tette, vajjon nem tehetne-e eleget az angolszász hatalmak ama kívánságának, hogy a tengeralattjáróról, mint háborús eszközről lemondjon. Ilyen irányú puhatolódzását Londonban és Washingtonban, úgy látszik, jól fogadták, úgyhogy friss mozgékonyt eláruló politikai akciója ebben a kérdésben más hatalmakkal szemben bizonyos kezdeti sikert hozott neki.

OLASZORSZÁGNAK ez az október igen mozgalmas hónapja volt. Október 22-én indult el trónörököse Brüsszelbe, hogy eljegyzését Mária Jósé belga királyi hercegnővel, Albert király és Erzsébet királyné leányával megülje. 23-án érkezett Brüsszelbe a belga főváros lakossága igen meleg fogadtatása közepett; 24-én koszorút tett le az „ismeretlen katoná“ emlékművére s e ceremónia közben egy olasz fuoruscito — politikai emigráns és kommunista desperádó revolveres merényletet kísérelt meg ellene, amely szerencsére nem sikerült. A merénylet a fasiszmusnak és a fasiszmussal magát egynek valló dinasztíának szólt és célja nyilvánvalóan az volt, hogy ezt a két faktort, amely Olaszország nagyságáért vállvetve dolgozik és küzd, egymással szembeállítsa s így belső meghasonlást hozzon létre. A gondviselés megóvta Olaszországot minden tragikusabb következménytől. A fiatal és népszerű piemonti herceg sértetlen maradt és a dinasztia a merénylet után csak tökéletesebben érzi egynek magát a néppel és a fasiszmussal, az olasz nemzet új nagyságának megteremtőjével.

Míg a világ minden részéből üdvözlések és szerencsekívánatok keresték fel a királyt, a trónörököst és a Dúcét, addig a merénylet egy új olasz-francia viszálykodás magvait hintette el. A viszálykodás lényege nem új, de a merénylet friss tápot és erőt adott neki: A polémia tényleg nagy erővel indult meg az olasz sajtóban az ellen, hogy Franciaország a politikai azilum jogát oly bőkezűen értelmezze, hogy a Francia Köztársaság, s különösen a főváros területén — hol a merénylő az utolsó évben tartózkodott, antifasiszta egyesületekben részt vett és ahonnan a merénylet elkövetése céljából Brüsszelbe utazott a szomszédállam alkotmányát és biztonságát veszélyeztető összeesküvéseket lehessen szőni, szinte a rendőrség orra előtt. Az időközben megalakult új francia kormánynak egyik fontos feladata lesz ezt a kérdést megoldani. Mindenesetre könnyebb lesz az igen erélyes és jobboldali szellemű Tardieu-nek olyan megoldást találnia, amely a Francia Köztársaság tradícióinak és az olasz állam legitim kívánságainak — egyaránt megfeleljen.

A HÁROMHÓNAPI szünetelés után összeülő francia kamara első megnyilatkozása és cselekedete a Briand-kormány megbuktatása volt.

Briand tudvalevőleg Poincaré hirtelen megbetegedése után, júliusban, kormányt alakított azzal a kimondott célzattal, hogy a Young-tervet tető alá hozza és erre a kamara neki határidőre szóló előzetes bizalmat szavazott* A nagy európeai változatlanul megtartotta Poincaré kormányát, minekutána egy nagyobb és újabb, a radikálisok szerint kiszélesített koalíció megalakításán! irányuló kísérlete nem kecsegtetett sikerrel. A terv az volt, hogy ezzel a jól-rosszul együtt tartott kormánnyal a német reparációk s így a béke likvidálásának kérdését megoldják, az ősszel összeülő kamara pedig már csak a kész művet szankcionálja. Ha majd ez a jobboldal támogatásával sikerült — valószínűleg ez volt Briand gondolata — akkor megalakíthatja a szíve belső meggyőződése szerint inkább balfelé orientált kabinetjét. A sors azonban másképp döntött. A Young-terv október végéig nem került tető alá, az érdekelt kormányok nem fogadhatták el végérvényesen és így az összeülő kamarának, Briand kívánságára, az lett volna a feladata, hogy a bizalmat további három-négy hónapra újból előlegezze a kormánynak és csak aztán döntsön, magával a ratifikálás céljából eléje kerülő megegyezéssel együtt, a kabinet sorsáról is. Lehet, hogy Briand belefáradt a miniszterelnöki gondok viselésébe, mert magatartása, tudniillik az a tény, hogy megtagadta a kormány külpolitikájára vonatkozó közelebbi felvilágosítást és vak bizalmat követelt a kamarától, egyenesen kihívta a lappangó ellenállást. A kamara október 22-én 288 szavazattal 277 ellen megvonta a bizalmat a kormánnytól. Briand még aznap este beadta lemondását s ezzel egy igen hosszú és kényelmesen válság vette kezdetét — egyike a leghosszabb válságoknak a Francia Köztársaság történetében.

A Briand-t megbuktató szavazatok legnagyobb kontingense a baloldali pártok köréből került ki, különösen a radikális szocialisták szolgáltatták a zömét — tehát azok, akik elvben és kivételben teljesen egyetértettek a Briand-kormány külpolitikájával. Ezért Doumergue elnök a radikális szocialisták vezérére, Dalacüer-t bízta meg kabinetalakítással. Ha Daladier missziója sikerül, az a helyzet állott volna elő, hogy a poincarista nemzedék kamarájából, amelynek jobboldali jellege kétségtelen, egy szocialista-radikális koalíció és kormány került volna ki. A szocialisták parlamenti képviselője hajlandó lett volna erre a házasságra, de a szocialista párt nagytanácsa megtagadta az együttműködést, mivel a radikálisok szociális és gazdasági programja nem felelt meg a párt elvi álláspontjának és az együttműködés, dacára a kormányrajutás előnyeinek, a hagyományos politikától való eltávolodás kapcsán, helyzetének lényeges rosszabbodását idézhette volna elő. Ezzel a Daladier-kombináció meghiúsult — különös utózőngéje volt, hogy bár Briand hajlandó lett volna a rusztikus baloldali vezért támogatni, ez utóbbi kudarcért mégis a politikai porondon nála összehasonlíthatatlanul ügyesebb és fölényesebb lemondott miniszterelnököt akarta felelőssé tenni. Még egy kísérlet kudarca után, melyre Gémentel radikális szenátor vállalkozott, az elnök André Tardieu baloldali republikánust bízta meg kabinetalakítással, akit húsz év óta mint „fiatal embert“ s a jövő reménységét ismer a francia közélet, s aki erősen a nemzeti irány és a jobboldal felé hajlik. Tardieu ügyes taktikával szintén megkísérelte a radikálisok bevonását, de amikor ezek nem álltak kötelnek, nem hagyta magát elkedvetleníteni, hanem *téljes biztonságérzéssel megalakította a centrumból és a mérsékelt jobboldalról összeállított kabinetjét, amely, egynéhány relatíve fiatalabb erőtől eltekintve, tulajdonképpen ismét a Poincaré-koalícióra támaszkodik.

André Tardieu-nak, ennek az erős, pozitív tudású, céltudatos és megíngathatatlan akarátú embernek, aki mint diplomata kezdte, mint újságíró — a Temps munkatársa — folytatta pályafutását és tizenkét évvel ezelőtt lett először miniszter, nagy önbizalommal végrehajtott első kísérletét eddig

teljes siker koronázta. A kamarának nemzeti jellegű és céltudatos vezetésre volt szüksége. Poincaré óta nem érezte a vezető erős kezét és így, úgy látszik, örömmel üdvözölte Tardieu-ben a sors emberét. Az új kabinetben is úgy látszik domináló a külpolitika s ezt magától értetődően nem lehetett másra bízni, mint Briand-ra, a megbékülés politikájának bűvésze. Ezzel biztosították a francia külpolitika vonalának kontinuitását. A nagyszerű öreg varázsló igen hatásos beszédben tett hitet a Németországgal való kibékülés és a Rajna-kiürítés politikája mellett, magával ragadva nemcsak a baloldalt, mely úgylát egyetértett vele, hanem a jobboldalt is, mely őt eddig állandóan támogatta. Szinte patétikus magaslatokra emelkedett, amikor azt kérdezte a kamarától — Stresemann sorsára utalva: „Hát meg kell-e halni az embernek, hogy bebizonyítsa őszinteségét?”

Hogy széles, népszerű bázist adjon a kormánynak, Tardieu adóleszállításokat és igen jelentékeny közmunkákat helyezett kilátásba; hogy pedig a jobboldalt megnyerje a kormány támogatására, a hágai egyezménynek a Rajna kiürítésére vonatkozó kötelezettségét oly módon fogalmazta meg, mintha az nem egyedül a Young-terv ratifikációjától függne. A Németországban erre mutatkozó elégedetlenségre a miniszterelnök szavait viszont oly módon magyaráztatta ki — de csak a sajtóban —, hogy ezek után a rajnai harmadik zóna kiürítése, amennyiben a második hágai konferencia teljesen befejezi az előmunkálatokat és a német Reichstag idejében ratifikál, 1930 június 30-áig immár nem lehet kétséges. Az új francia kormány, programja alapján, hetvenkilenc főnyi többséget kapott: 332 képviselő szavazott mellette és 253 ellene.

NEM KÖNNYÍTETTE meg a Németbirodalom helyzetét, de viszont a nacionalista ellenzék Franciaországban felbátorította a német nacionalistáknak a Young-tervről népszavazást kívánó javaslata. A javaslat megkapta az összes birodalmi szavazók 10%-ának aláírását — 41.278,897 szavazatból 4,133.812-t — tehát a referendumot meg kell tartani, minthogy a Reichstag a benyújtott törvényjavaslatot kétségtelenül el fogja utasítani. Hogy Hugenbergék a nacionalistákra az utolsó választásnál leszavazott hétmillió szavazat közül csak annak három ötödét tudták rendkívüli erőfeszítéssel javaslatuk mellett megmozdítani, mutatja, hogy akciójuk eredménye kizárólag a német közvélemény felizgatása volt, amelyet még a december 22-én megtartandó népszavazásig lázban tartanak. Ahhoz ugyanis, hogy a népszavazás sikerre vezessen, az összes választók abszolút többségének kellene megnyilatkoznia, — 21.000,000 szavazat összeszedéséről pedig még csak nem is álmodhatnak a sajnos, rendkívül kevés politikai ítélőképességgel bíró német nemzetiek.

Közben Stresemann örökét végérvényesen Curtius birodalmi gazdasági miniszter vette át, a német néppárt másik képviselője a birodalmi kormányban. Curtius, Stresemann egyik legintimebb barátja volt és mint birodalmi gazdasági miniszter résztvett a hágai konferencián, tehát nemcsak legjobban ismeri a hágai egyezmények létrejöttének körülményeit, hanem valóságos végrendeleti letéteményese Stresemann elgondolásának és jövő politikai koncepciójának. Helyesnek látszik tehát, hogy a birodalmi kancellár xsem hagyta magát sem saját pártja, sem a centrum zúgolódása által elriasztani attól, hogy Stresemann helyére a német néppárt képviselőjét — Curtiust nevesse ki.

A HÁGAI KONFERENCIA a Young-terv értelmében még megoldandó kérdésekre egy sorozat albizottságot küldött ki, amelyeknek feladata különböző technikai és pénzügyi politikai kérdések megoldása. A jegy-

bankok elnökei által delegált szakértőkből összeült bizottság, mely Baden-Bädenben a Nemzetközi Bank alapszabályait állította össze, már be is fejezte működését és terjedelmes elaborátumát az összehívandó hágai konferencia, illetve a német reparációban érdekelt kormányok elé terjesztette.

Az úgynevezett nemnémet reparációkkal vagy másképp „keleti jóvátétellel“ foglalkozó albizottság távolról sem tudott ilyen sikert felmutatni. Bulgária bejelentette képtelenségét a rá kivetendő reparáció fizetésére és szakértő bizottság kiküldését kérte; Ausztriával, melyre nem is akarnak jóvátételt kiróni, formális nehézségek miatt nem tudtak oly gyorsan meg-egyezni, mint az tulajdonképpen várható lett volna.

Magyarországnak ajánlatot nem tettek, de azt a kívánságot terjesztették elő, mondjon le a békeszerződésnek, a magyar állampolgároknak az utód-államokban fekvő vagyonát az elkobzástól védő 250. cikkében foglalt jogbiztosítékáról, mely megnyitja számukra a döntőbírósi utat. Viszont, bár minden egyéb kötelezettségét az úgynevezett átengedett államvagyonnal kompenzálnak jelenének ki, mégis fogadjon el egy később megállapítandó további „jóvátételt összeget“, melyet 1944-től 1966-ig törlesztene le. Magyarország a békeszerződés által neki koncedált egyetlen jogbiztosítékról való lemondást természetesen megtagadta. Hiszen még ha bele is egyezett volna ebbe a jogfeladásba, amely a békeszerződésnek in peius revíziójával lenne egyértelmű, még akkor is kénytelen lenne jóvátételt fizetni 1943 után, hogy visszanyerhesse pénzügyi önrendelkezését és megszűnjék a hitelező államok zálogjoga Magyarország államjövödelme felett. A 250. paragrafussal, eltekintve a döntőbírósi eszmén esett sérelemtől, ma még pénzben felbecsülhetetlen ingó és ingatlan vagyon veszne el a magyarság számára a három utódállam területén. Nincs magyar kormány és magyar parlament, amely ezt a jogfeladást, bármilyen erkölcstelen nyomás alatt is, szentesíthetné. Magyarország kérdésében az albizottság tehát csak azt jelentheti, hogy a tervezett megegyezés — bár ez nagyon eufemisztikus cím annak a megjelölésére, amit velünk megkísértettek — nem sikerült. A második hágai konferenciára összeülő államférfiak feladata lesz, hogy újabb megoldást találjanak. Ha a régi nyomdokon haladnak tovább, akkor a tárgyalás Hágában is kilátástalan lesz. Ha valóban a méltányosság és igazság szellemében keresnek megoldást, akkor a magyar kormány részéről, mint eddig is, a legnagyobb megegyezési készséggel fognak találkozni. De jogfeladásra nem hajlandó Magyarország, öt jóvátétel fizetésére kötelezni pedig erkölcsi és anyag képtelenség.

A keleti jóvátétel válságának egyik oka a hágai konferencia lefolyásában keresendő. Snowden, kincstári kancellár, Nagy-Britannia képviselője az augusztusi hágai konferencián tudvalevőleg a Young-terv revízióját követelte. Nagy-Britannia hozzájárulását végül is attól tette függővé, hogy azokat az összegeket, amelyekkel Nagy-Britannia az eredetileg a spaai konferencián a szövetségesek között megállapított s a német jóvátételi fizetésekre alkalmazott felosztási kulccsal szemben a Young-tervben foglalt felosztási kulcs alapján, megrövidült, visszatérítsék a brit kincstárnak. A szövetségeseknek Hágában tudvalevőleg engedniük kellett s a britek 44 millió aranymárkát kitevő követelését részben saját számlájukra vállalták, részben azt remélték, hogy az úgynevezett felszabadító adósságból, melyet Csehország köteles fizetni, és a Németország volt szövetségesi által fizetendő jóvátételekből megtéríthetik. Ez az oka annak, amiért a kisantant zsarolását Magyarország terhére fedezik, tőle jogfeladást követelnek és zsebéből újabb összegeket akarnak kicsikarni. Nem mintha a kisantant nem kísérletté volna meg ezt az épületes manővert különben is, de ezek nélkül az előzmények nélkül bizonyára nem talált volna arra a támogatásra, mely most még osztályrészül

jutott. A Snowden által az egész brit közvélemény lelkes tapsai között a szövetségesekre erkölcsi és méltányossági okokból is gyakorolt nyomást tehát ezek, megható szolidaritással, nem erkölcsi okokból és méltánytalanul tovább adják — hiszen ez megdönthetetlen fizikai törvény. Viszont az azóta lefolyt események mindjobban megvilágítják azokat a taktikai okokat, amelyek a munkáskormányt szövetségeseikkel szemben a hágai szokatlanul éles fellépésre bírták, utóvégre mégis igen csekély anyagi előnyökért. A munkáskormánynak mindenekelőtt presztízs-sikerekre volt szüksége, hogy megalapozhassa hatalmát és hogy egyrészt beválthassa a választási hadjárat alatt tett igen messzemenő politikai ígéreteit, másrészt, hogy mentséget találjon azokra az ígéretekre, amelyeket nem tudott beváltani. Ezt a presztízstöbbletet csak a külpolitika vonalán kereshette. Így jött létre a hágai erőszakos nyomás és ez volt a főoka — a labour doktrinairizmus kétségtelenül jóhiszemű ösztönzésétől eltekintve — MacDonald amerikai útjának is. Nemzeti és külpolitikai presztízsből meggazdagodva, a munkáskormány, miután e tőkét bölcs előrelátással megszerezte, két dolgot megkockáztathatott: egyrészt a diplomáciai viszony felvételét a szovjettel: azaz az egyik választási „pledge“ beváltását, másrészt a munkanélküliség leküzdésére J. H. Thomas lord pecsétőr által kidolgozott igen szegényes program bemutatását, a nélkül, hogy bármelyikbe is belebukott volna.

Amit még júliusban Henderson ugyanazon feltételek mellett nem mert megtenni, azt októberben már nyugodtan bevállotta az Alsóházban. Júliusban kötelezte magát arra, hogy az Oroszország háborús és háborúelőtti adósságainak elismertetése s a birodalom területén űzött szovjet-propaganda megszüntetésére vonatkozó előzetes garancia nélkül nem veszi fel a diplomáciai viszonyt a szovjettel. Októberben néhány napi tárgyalás után megegyezett Dovgalevszkij párizsi szovjetnagykövettel a diplomáciai viszony rögtöni felvételében — a vitás kérdéseket pedig nyitva hagyták a későbbi közvetlen diplomáciai tárgyalásokra. A választási ígéretet be kellett váltani, dacára annak, hogy presztízs-veszteséggel járt, hiszen a szovjetsajtó ma már nyíltan gúnyt űz a munkáskormányból, amely, mondják, teljesen meghátrált a szovjet előtt, hiszen a III. Internacionále a megegyezés értelmében semmire sincs kötelezve s nyugodtan folytathatja — elsősorban Indiában — felforgató propagandáját. Viszont abban biztos lehetett a kormány, hogy ezen a kérdésen nem bukhatik meg a parlamentben. A konzervatívok, Baldwin és Chamberlain vezetése alatt, súlyos kritikával illették a kormány eljárását, de viszont a párt tagjai olyan számban tartózkodtak a szavazástól, hogy a laboumak még akkor is többsége lett volna, ha Lloyd George és liberálisai nem szavaznak velük. Ma és ilyen kérdésben nem lehet megbuktatni a munkáskormányt, mert összeszedett nemzeti presztízsenek talapzatán választatna és tavaszra többséggel kerülne be a házba.

A konzervatívok tehát arra várnak, hogy a munkanélküliség, az ipari válság és különösen a szénválság kérdésében fenyegető belső meghasonlás gyengítse a munkáskormányt, azaz azok a gazdasági és szociális problémák, amelyekben a labourpárt jobb- és balszárnya nemcsak eltérő elveket vall, hanem szükségképpen eltérő taktikát is követ. Az uralmon levő jobbszárny a fokozatos haladás híve és minthogy kormányon akar maradni, kénytelen a helyzet követelményeivel számolni, tehát csak olyan politikát követhet, amelyben legalább a liberálisok támogatására számíthat. A Maxton—Wheatley-féle balszárny pedig a radikális, tőkeellenes mozdulatok híve és a nacionalizálásban látja az ipari krízis megoldását. Ezért egyik oldalon sem fogadták olyan maró gúnnyal Thomas lordpecsétőr javaslatait, amelyek lényegükben konzervatív vonalakon haladtak és nem jelentettek mást, mint 42 millió fontos beruházási tervet, amellyel, az ő számításai szerint, közvet-

lenül körülbelül félmillió embernek biztosítana munkát, liberális és konzervatív oldalról tulajdonképpen nem is illetik őt más kritikával, mint hogy kisajátította Lloyd George avagy Neville Chamberlain programját. Kétségtelen, hogy a Labour-party eme legtekintélyesebb tagja, akitől nagyon sokat vártak, nem mutatott valami sok invenciót Anglia legfájóbb, legsúlyosabb problémájának kezelésében. A gazdasági és szociális probléma tehát megmarad a maga egészében annak a mindig nagyobbodó akadálnak, amely a labourkormánynak növekvő nehézségeket fog okozni és amely, esetleg a későbbi fejlemények során, végzetessé is válhat számára.

Másik kellemetlenné válható vitája a labourkormánynak az indiai probléma körül folyt le. Lord Irwin, India alkirálya, félévi szabadsága után hazatérve hosszabb nyilatkozatot tett Delhiben a brit kormány indiai politikájáról, annak távoli végleges céljaként az Indiának megadandó „Dominion“-jogállást jelölve meg. Ez a nyilatkozat elvi természetű vihart provokált: liberálisok és konzervatívok egyértelműen támadták a kormányt az Alsóházban éppen úgy, mint a Lordok Házában, azzal vádolván meg, hogy az alkirály nyilatkozata, melyet a felelős kormány utasítására tett, elébe vág az úgynevezett „statutory commission“, a Sir John Simon elnöklete alatt álló parlamenti bizottság munkálatainak, amely most dolgozza ki a jövő év elején az Indiának adandó alkotmányról a parlamentnek beterjesztendő jelentését. A kormány tényleg elkövette azt a hibát, hogy a bizottság megkérdezése nélkül hatalmazta fel az alkirályt nyilatkozata megtételére, de súlyosabb következmények nélkül sikerült megvédenie álláspontját azzal, hogy az alkirály csak megismételte, amit előbbeni kormányok — többi közt Birkenhead lord, a konzervatív kormány indiai államtitkára, — végcélként ígértek. Az indiai közvélemény megnyugtatását célzó közeledés tehát nem jelenti azt, mintha a kormány már most ilyen irányú alkotmányt javasolna India számára. Természetesen meg fogja vágni a „statutory commission“ javaslatát, hogy azután egy az indiai törvényhozó gyűlés és az indiai szuverén államok képviselőinek jelenlétében tartandó közös konferencián dolgozzák ki a brit parlament elé terjesztendő alkotmánytervezetet.

INDIA ÉSZAKNYUGATI HATÁRÁN az év folyamán oly nyugtalanítónak látszó politikai helyzet a legutolsó hetek alatt megnyugtatóbban alakult. Sirdar Nadir kán, Amanullah volt hadügyminisztere, tavasszal, a volt király próbálkozásainak balsikere után, saját eszközeivel offenzívát indított a kabuli trónbitorló ellen. A nagytekintélyű férfi mozgalmához — aki szintén az Afganisztánnak kétszáz év óta dinasztiaikat szolgáló Durani-törzsből származik — sikerült az ellenállást az egész országban megszervezni. A különböző afgán törzsek egymásután csatlakoztak hozzá és októberben már Kabul sem tudott szembeszállni az ő koncentrált erőivel. Október 8-án a főváros Nadir kezébe került és néhány napra rá az összegyűlt törzsfők királlyá kiáltották ki a győzelmes vezért, akit ebben a méltóságban a két elmenekült uralkodó, Amanullah és Inayatullah is elismert. A leverte lázadó vezér, Bacszi-Szaka-ö, aki Habibullah néven bitorolta a trónt, Nadir kezei közé került, s az új király őt, rokonaival együtt, november 2-án agyonlövötte. Ezzel a véres epizóddal a majdnem egy évig tartó afgán belső krízis, úgy látszik, véget ért. Nadir khán, áld európai műveltségű ember — néhány évig párizsi követ is volt — a józan, lassú reformok útját óhajtja követni. Ha a külső és belső jelek szerint ítélnünk, inkább angolbarát, mint szovjetbarát, de valószínűleg igyekezni fog a két nagyhatalom között az egyensúlyt fenntartani.

OKTÓBER 27-én megtörténtek a választások Csehországban és a Szlovénzkón. Az eredmény több szempontból érdekes. Elsősorban erős eltávolodást jelent a kommunizmustól; a kommunisták 11 mandátumot veszítettek, parlamenti állományuk 25%-át; veszteséget szenvedtek a klerikális pártok is: a cseh néppárt 31-ről 25-re, a tót néppárt (Hlinka pártja) 23-ről 19-re apadt; megszaporodtak viszont a cseh agráriusok — i mandátummal (45-ről 46-ra), a cseh szociáldemokraták 10-zel (29-ről 39-re), a cseh nemzeti szocialisták 25-ről 32-re, a német szociáldemokraták 17-ről 21-re, a német agráriusok száma (16) változatlan, a német nemzeti szocialisták 7-ről 8-ra szaporodtak, míg a német nacionalisták hármat veszítettek s 10-ről 7-re csökkentek. Új pártokként jelentek meg a lengyelek és a zsidók, akiknek négy mandátumra sikerült szert tenniök, és a választási reform pártja, amely három mandátumot nyert.

Örvendetes, hogy az egyesült magyar pártok 18.000-nél több szavazatnyereséget könyvelhetnek el, habár parlamenti reprezentánsaik száma nem is növekedett (9 képviselő és 5 szenátor). De viszont nem nagyon épületes látvány volt Hlinka páter viselkedése, aki, amikor Tuka Béla, a számára legnehezebb kerületben, a magyar többségű kassaiban, az első tumusban nem tudott mandátumhoz jutni, a szlovákok szerencsétlen mártírját sietett elejteni, hogy maga és pártja számára a kabinetbelépés lehetőségét fenntartsa — esetleg más motívumokból is.

A kormányalakítás viszont nem könnyű. Udrzal miniszterelnök számára, akit az elnök megbízott kabinetalakítással, különböző kombinációk lehetségesek: tiszta polgári koalíció vagy agrárszocialista koalíció. Az előbbi esetben a klerikális pártok részt vehetnének, a német nemzeti szocialisták is, míg utóbbi esetben a német szocialisták s a német agráriusok léphetnének koalícióba a cseh agráriusokkal és cseh szocialistákkal és nemzeti szocialistákkal. A hegyek most vajúdnak ezzel s a kormányprogram a koalíció összetétele és színárnyalatai szerint fog kialakulni, ami mindenesetre a programmok s a politikusok imponáló rugalmasságára vall.

OTTLIK GYÖRGY